

Porada riaditeľov špecializovaných verejných archívov

Ministerstvo vnútra SR (MV SR) udelilo v roku 1992 vtedajšiemu Slovenskému ústavu pamiatkovej starostlivosti súhlas na zriadenie Archívu osobitného významu. Archív podľa zákona 149/1975 Zb. z. o archívniectve v znení neskorších predpisov sa dostal do zoznamu 18 archívov osobitného významu na Slovensku:

Archív Slovenského národného múzea, Archív Múzea Slovenského národného povstania, Archív výtvarného umenia Slovenskej národnej galérie, Ústredný archív Slovenskej akadémie vied, Archív literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice, Archív Univerzity Komenského, Archív Slovenskej technickej univerzity, Archív Ekonomickej univerzity, Vojenský historický archív, Archív Slovenskej televízie, Archív Slovenského rozhlasu, Národný filmový archív, Archív Národnej banky Slovenska, Archív Kancelárie prezidenta republiky SR, Archív ministerstva zahraničných vecí SR, Parlamentný archív, Ústredný archív geodézie a kartografie a Archív mincovne Kremnica, š.p.

Nový zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach tieto archívy zaradil do § 4, ods. 2, písm. b) a nazval ich verejné archívy ústredných štátnych orgánov a organizácií. V júli roku 2005 MV SR na návrh Vedeckej archívnej rady, poradného orgánu ministra vnútra pre vedecké a odborné otázky archívniectva, začlenilo tieto archívy do skupiny špecializovaných verejných archívov na Slovensku. Zároveň zriadilo v ďalších piatich ústredných organizáciách špecializované archívy: Archív Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva, Archív Matice slovenskej, Archív Divadelného ústavu, Archív Ústavu pamäti národa a Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže SR.

Sekcia verejnej správy MV SR, odbor archívov a registratúr zorganizoval v dňoch 15.–16. novembra 2005 poradu riaditeľov špecializovaných verejných archívov. Porada sa uskutočnila v priestoroch Múzea Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici. Za Archív Pamiatkového úradu SR sa porady zúčastnili PhDr. Viera Plávková a Mgr. Martina Orosová.

Poradu otvoril a prítomných privítal riaditeľ Múzea Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici PaedDr. Ján Stanislav, CSc. V príhovore zdôraznil význam dobrej spolupráce medzi archívami a múzejnými inštitúciami.

PhDr. Peter Kartous, CSc., riaditeľ odboru archívov a registratúr MV SR, sa zamerl na aktuálne otázky slovenského archívniectva. Podrobnejšie sa venoval materiálu Konceptia rozvoja štátnych archívov zriadených

Ministerstvom vnútra SR podľa zákona č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov do roku 2010 (s výhladom do roku 2015). Z prvej časti materiálu, podrobnej analýzy súčasného stavu štátnych archívov vyplýva, že najdôležitejšia a najrozsiahljšia časť archívneho dedičstva je vážne ohrozená, jej fyzický stav priebežne znehodnocuje nedostatočné priestorové a materiálno-technické

zabezpečenie. Ochrana archívnych dokumentov je nedostatočná, ľudské zdroje a ich finančné ohodnotenie nezodpovedá významu archívneho dedičstva pre spoločnosť a prezentáciu jej pamäti a identity. *Archívne dedičstvo*, ako spomenul PhDr. Kartous, si vyžaduje zásadnú zmenu prístupu v starostlivosti o túto časť kultúrneho dedičstva.

Činnosť špecializovaných verejných archívov od roku 2003 (posledného spoločného stretnutia) zhodnotila PhDr. Júlia Ragačová. Mgr. Ladislav Bukovszky oboznámil prítomných s činnosťou Archívu Ústavu pamäti národa, PhDr. Ján Jaborník veľmi pútavo a zanietene porozprával o začiatkoch zhromažďovania exponátov a archívnych dokumentov z odboru divadelníctva v Divadelnom ústave. Eva Greschová prezentovala činnosť ďalšieho novovzniknutého Archívu Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši.

Druhý deň porady pokračoval referátom Mgr. Tatiany Babušikovej, ktorá oboznámila prítomných s históriou a vývojom Archívu Múzea SNP zriadeného v roku 1981. Stručne predstavila fondy a zbierky archívu a jeho činnosť za posledné roky. V diskusii bol otvorený problém z oblasti poskytovania odborných služieb a možnosti ich spoplatňovania v špecializovaných verejných archívoch.

PhDr. Júlia Ragačová vyjadrila uspokojenie nad mimoriadne dobrou účasťou a poradu vyhodnotila ako dobrý krok k riešeniu problémov a úspešnej činnosti špecializovaných verejných archívov.

Na záver porady sa uskutočnila prehliadka novej stálej expozície Múzea SNP s názvom Slovensko v protifašistickom hnutí odporu Európy v rokoch 1939-1945.

Viera Plávková

Zbierka reštaurátorskej dokumentácie

Zbierka reštaurátorskej dokumentácie archívu PÚ obsahuje textové, obrazové a grafické materiály vzťahujúce sa na reštaurovanie nehnuteľných i hnutelých kultúrnych pamiatok, predovšetkým zbierkových predmetov rôznych múzeí, galérií a vnútorného zariadenia sakrálnych stavieb na Slovensku.

Druhy materiálov v zbierke reštaurátorskej dokumentácie:

Zámery a zásady na reštaurovanie, zámery obnovy,

Zámok Bytča, vstupná veža pred reštaurovaním

pamiatkové a reštaurátorské zámery na reštaurovanie, návrhy na reštaurovanie, prípravná reštaurátorská dokumentácia, správy o reštaurátorskom prieskume, zisťovacie a sondážne reštaurátorské prieskumy, odborné posudky stavu pamiatky, dokumentácia o vykonaní reštaurátorských prác, protokoly o reštaurovaní, správy o priebehu reštaurovania, záverečné správy z reštaurovania, fotodokumentácia reštaurátorskej akcie, grafická dokumentácia, zamerania, fyzikálno-chemické prieskumy a rozbery. Zámery a zásady na reštaurovanie sú spravidla vypracované pracovníkmi krajských pamiatkových stredísk, pod pamiatkovým a metodickým dohľadom ktorých sa reštaurátorská akcia realizovala. V rámci zbierky reštaurátorskej dokumentácie sú ako samostatné archívne jednotky, alebo tvoria súčasť materiálov dokumentujúcich prípravnú fázu a priebeh reštaurátorskej akcie. Prílohy materiálov tvoria tiež výsledky chemicko-technologických prieskumov, stratigrafické analýzy, záznamy z kontrolných a metodických dní, preberacie protokoly, protokoly z kolaudačného konania a i.

Značná časť zbierky vznikla v rámci činnosti samotného Pamiatkového ústavu, jeho organizačných zložiek a právnych predchodcov. Už od založenia Pamiatkového ústavu v roku 1951 bol jeho súčasťou aj odbor reštaurovania. V tejto fáze dosiahol odbor svoj

najväčší rozmach v Slovenskom ústave pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody (SÚPSOP) v roku 1969, keď mal vyše dvadsať pracovníkov. Od roku 1960 začalo pracovať fyzikálno-chemické laboratórium.

Osobitou súčasťou zbierky, ktorá vznikla v tomto období, je súbor archívnych jednotiek vytvorených v rámci projektu technickej dokumentácie drevených polychrómovaných plastiek, ktorý realizovalo fyzikálno-chemické laboratórium SÚPSOP. Od začiatku projektu

Zámok Bytča, vstupná veža po záverečnej úprave

v roku 1969 do roku 1972, keď bol predčasne ukončený, sa stihlo spracovať 95 drevených plastiek. Boli to predovšetkým sochy svätcov, pochádzajúce z oltárov rôznych r. kat. kostolov na Slovensku. Dokumentácia uvádza 65 druhov rozličných rozmerov celku i jednotlivých častí sôch, sledovala sa aj škála polychrómie. Spolu sa zaznamenávalo 132 rozličných znakov, z ktorých má každý svoje fixné číslo. Dokumentácia je veľkoformátová, obsahuje farebnú fotografiu celku sochy, čiernobiely fotografie postavy z rôznych uhlov a jednotlivých detailov, RTG snímky a tiež mikropriezy dreva a polychrómie. Táto dokumentácia má signatúry R 539 – 570, R 588 – 602, R 617 – 631, 717 – 748.

Dňa 1.9.1976 bola reštaurátorská činnosť zo SÚPSOP delimitovaná do Ústredia Umeleckých remesiel (ÚUR) a do tejto organizácie prestúpili aj reštaurátori z ústavu. Reštaurátorská činnosť sa vykonávala v ateliéroch ÚUR v Bratislave, Košiciach, Banskej Štiavnici. V zbierke archívu PÚ sa nachádzajú aj materiály z produkcie ÚUR, ktoré vznikli v rokoch 1956–1960, teda ešte pred týmto presunom.

V roku 1981 boli uznesením vlády SSR č.326/1980 založené Štátne reštaurátorské ateliéry (ŠRA) ako samostatná špecializovaná reštaurátorská organizácia. Delimitáciou reštaurátorskej činnosti a takisto pracovníkov

z Ústredia umeleckých remesiel do ŠRA začali ateliéry k 1.1.1982 vykonávať vlastnú reštaurátorskú činnosť. Jednou zo základných úloh ateliérov vyplývajúcich zo štatútu inštitúcie bolo spracovávať prípravnú a realizačnú dokumentáciu k vykonaným reštaurátorským prácam vrátane potrebných druhov prieskumov. Základné dokumentačné materiály – Zámer na reštaurovanie, Návrh na reštaurovanie a Dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác – sprevádzali proces reštaurovania od zadania prác až po preberacie konanie. Ich podobu a štruktúru určovala vyhláška MK SSR č. 21/1988. Produkcia ŠRA a ich oblastných ateliérov v Bratislave, Levoči, Banskej Štiavnici, Košiciach a Banskej Bystrici v spolupráci s chemicko-technologickým oddelením a oddelením grafickej dokumentácie ŠRA tvorí najrozsiahljšiu časť zbierky reštaurátorskej dokumentácie archívu PÚ.

V roku 1994 došlo k zlúčeniu Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti so Štátnymi reštaurátorskými ateliéromi. V súčasnosti sú reštaurátori začlenení do organizačnej štruktúry PÚ ako Úsek pre reštaurátorské činnosti a v rámci neho Oblastný reštaurátorský ateliér (ORA) Bratislava, ORA Banská Bystrica (do 31.12.2005), ORA Levoča a Chemicko-technologické oddelenie.

Do zbierky je zaradená aj reštaurátorská dokumentácia vypracovaná poľskou firmou PKZ – p. p. Pracownie konserwacji zabytków Varšava, Wrocław, Toruń, Poznań a Krakov. Táto dokumentácia pochádza z rokov 1978–1982, 1990, 1996–1997 a týka sa reštaurovania objektov v Levoči – domy na Nám. Majstra Pavla č. 40, 44, 20, a kostol sv. Jakuba, v Banskej Štiavnici – Morový slúp sv. Trojice, domy na ul. Andreja Kmeťa a na Kammerhofskej ul., v Bardejove – Radnica, dom na Radničnom nám. č. 13, v Košiciach – Dóm sv. Alžbety, Radnica, a v Jasove – kláštorň kostol. Tieto materiály sú v poľskom jazyku.

Ďalšiu časť zbierky tvorí pozostalosť prof. akad. mal. Karola Veselého, ktorá bola vytvorená v rokoch 1966–1975. Sú to dokumentácie o vykonaní reštaurátorských prác a vzťahujú sa na zbierkové predmety – predovšetkým drevené polychrómované plastiky a obrazy viacerých slovenských múzeí a galérií, najmä Banského múzea v Banskej Štiavnici, SNM v Bratislave, SNG v Bratislave, Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici, zámku Topoľčianky, Vlastivedného múzea v Bojniciach, Východoslovenského múzea v Košiciach, Mestskej galérie v Bratislave, Oravskej galérie v Dolnom Kubíne, Vlastivedného múzea v Banskej Bystrici. Pozostalosť je zaradená do zbierky pod signatúrami R 3759 – 3810.

Okrem odboru reštaurovania Pamiatkového ústavu a inštitúcií, ktoré reštaurátorskú činnosť z PÚ neskôr prevzali, sa reštaurovaníu venovali aj niektoré výrobné podniky a remeselné družstvá. V zbierke sa ojedinele nachádzajú aj materiály týchto podnikov: Charita – Chrámová služba Pelhřimov (materiály z rokov 1956–1958), Družstvo výroby hudobných nástrojov (1956), DRUSTAV, výrobné družstvo stavebnej a pamiatkovej obnovy, Bratislava (1986). Niekoľko archívnych jednotiek v zbierke reštaurátorskej dokumentácie vzniklo v rámci VŠVU – katedry reštaurovania (1954–1955, 1984, 1987) – prevažne fotodokumentácia, Strednej školy umeleckého priemyslu Bratislava – oddelenie konzervovania

a reštaurovania (1990), Slovenského fondu výtvarných umení SFVU (1988–1991), či Projektového ústavu pre výstavbu mesta Bratislavy (1956–1960).

Od 90. rokov 20. storočia vznikli viaceré nové firmy venujúce sa reštaurátorskej činnosti. Je to predovšetkým VILLARD, s. r. o., združenie pre obnovu a reštaurovanie pamiatok Bratislava, ďalej sú to ARS ANTIQUA, s. r. o. – reštaurovanie a obnova pamiatok Bratislava, ARCA, v. o. s., Bratislava, NUOVA, s. r. o., Nové Mesto nad Váhom – výroba, reštaurovanie a rekonštrukcia vitráží, Firma ESO – Ekonomika, Služby, Obchod, Združenie GRIFF ART, Bernolákovo, SANTA, s. r. o., Banská Bystrica, Art Studio JOKO. Reštaurátorskú činnosť taktiež vykonávajú viacerí samostatní súkromní reštaurátori.

Na vzniku jednotlivých dokumentov zbierky reštaurátorskej dokumentácie archívu PÚ sa podieľali predovšetkým títo reštaurátori, historici umenia a ďalší autori: akad. mal. V. Bilčík, akad. mal. A. Darolová, G. Englischová, akad. soch. M. Greguš, akad. soch. L. Chamutti, akad. mal. J. Janíček, akad. mal. E. Kaiserová, K. Kotrba, H. Kotrba, akad. mal. A. Kuc, M. Mariányiová, akad. mal. E. Ricottiová, K. Schnitzerová, M. Staudt, N. Hrašková, umelecký rezbár E. Pisár, O. Šujanová, akad. mal. A. Leixner, E. Rodová, akad. mal. V. Úradníček, akad. mal. A. Balážik, akad. mal. M. Brimichová, R. Burgan, R. Čech, akad. mal. M. Bernáthová, akad. soch. A. Česla, akad. mal. A. Dobošová, akad. mal. J. Hrvol', akad. mal. L. Chmelová, akad. mal. Z. Chovanová, V. Iliev, akad. mal. J. Josefík, PhDr. P. Klimeš, akad. mal. V. Kožár, akad. soch. J. Lupták, akad. mal. J. Maták, akad. soch. A. Mézes, I. Michalová, akad. mal. J. Pakan, akad. mal. L. Pavlovský, akad. mal. V. Plekanec, akad. soch. Š. Poljak, akad. soch. O. Priatka, akad. mal. J. Rešovský, akad. soch. J. Rybárik, akad. mal. A. Svetková, akad. soch. L. Székely, S. Šándor, R. Škuciová, akad. soch. E. Škvaril, akad. mal. S. Škvarilová, akad. mal. A. Šulíková, J. Švejda, akad. soch. B. Vilím, A. Žalio, B. Žilinková, J. Pisár, M. Baláž, akad. mal. D. Altrichter, M. Augustín, J. Voško, akad. mal. E. Cáp, akad. soch. P. Čambál, Mgr. art. P. Gregvoren, akad. soch. D. Hagara, mgr. art. M. Janšto, akad. soch. J. Klech, akad. soch. Š. Koval', akad. soch. M. Kutný, mgr. art. R. Mercell, akad. mal. E. Mitzová, akad. mal. V. Mýtnik, akad. soch. A. Okša, akad. soch. V. Pohanka, akad. soch. M. Polgár, akad. soch. L. Sabo, A. Sľebodník, akad. soch. I. Škandík, mgr. art. F. Šmigrovský, akad. mal. M. Šurín, akad. soch. J. Filo, akad. soch. M. Černák, akad. soch. M. Flajžík, akad. mal. J. Sikoriak, Mgr. art. Š. Siváň, Ing. V. Záborský, I. Žucha, PhDr. M. Togner, D. Tóth, A. Janotová, A. Kemény, PhDr. K. Kosová, Z. Benčeková-Tahy, I. Ciulisová, E. Mazurová a i.

Materiály obsiahnuté v zbierke reštaurátorskej dokumentácie vznikali v rokoch 1952–2004. Zbierka nie je uzavretá. Evidencia je vedená v písomnej aj elektronickej podobe. Elektronická forma obsahuje tieto údaje:

- signatúra (SIGN)
- názov mesta alebo obce (MESTO)
- názov miestnej časti (MC)
- typ objektu (UNPO)
- bližšie určenie objektu (BURC)
- názov dokumentačnej jednotky (NDJ)

- autor dokumentu (AUTOR)
- adresa objektu (ADR)
- názov pamiatkového predmetu (UNPP)
- rok spracovania (ROKSPRAC)

a niektoré ďalšie.

V priebehu roku 2005 sme uskutočnili revíziu zbierky.

Bronislava Porubská

Použitá literatúra:

ŠUJANOVÁ, O.: Reštaurovanie a technológia obnovy kultúrnych pamiatok. In: Jubilejný zborník. Bratislava : Obzor, 1981, s. 231 – 251.

KOSOVÁ, K.: K problematike diferencovaného prístupu pri spracovávaní odbornej reštaurátorskej dokumentácie. In: Pamiatky a príroda, roč. 20 (1989), č. 4, s. 20 – 21.

VALENTOVIČ, A.: Od minulosti k štátnym reštaurátorským ateliérom. In: Pamiatky a príroda, roč. 13 (1982), č. 4, s. 3 – 9.

Pozostalosť maliara Janka Alexyho

Maliar Janko Alexy sa narodil 25. januára 1894 v Liptovskom Mikuláši ako piate dieťa sedlárskeho majstra Gustáva Alexyho a Emmy, rodenej Korytárovej. Do školy začal chodiť v Liptovskom Mikuláši. Výtvarné pokusy, s ktorými začal na gymnáziu v Lučenci, musel na dlhší čas zanechať pre očnú chorobu. Po maturite v roku 1912 vyskúšal viaceré zamestnania. Bol kominárskym učňom aj praktikantom v lekárni. Cez prvú svetovú vojnu

absolvoval lekárnický kurz v Budapešti a stal sa poslucháčom Filozofickej fakulty v Budapešti. V roku 1917 ho odvelili na taliansky front, kde príležitostne kreslil. Jeho tvorba z tohto obdobia sa však nezachovala. V januári 1919 začal študovať na Akadémii výtvarných umení v Prahe v prípravke profesora Josefa Loukotu, neskôr pokračoval u profesorov Vlaha Bukovaca, Maxa Pimera a Maxa Švabinského. Akadémiu absolvoval v roku 1925. V rokoch 1924–1929 vyučoval výtvarnú výchovu na

gymnázium v Bratislave. Inšpiráciu pre svoju tvorbu čerpal z ciest po Slovensku, ale aj z mestského prostredia Bratislavy. V rokoch 1932–1937 žil v Piešťanoch, kde organizoval umeleckú kolóniu. Sem chcel pritiahnúť najvýznamnejšie umelecké mená ako Bazovský, Palugyay a mnohé ďalšie. Po neúspechu tohto projektu sa natrvalo usadil v Bratislave. Tu sa ďalej rozvíjala jeho umelecká tvorba a výrazne sa podieľal na organizovaní umeleckého života. Zasadzoval sa za rekonštrukciu mnohých kultúrnych pamiatok, okrem iného zachránil Bratislavský hrad, a naďalej bol literárne činný. Publikoval krátke poviedky inšpirované vlastným detstvom, pokúsil sa i o román a rozsiahlejšiu autobiografiu. V mnohých článkoch reagoval na vývin slovenského výtvarného života. Počas svojho života vystavoval svoje diela na mnohých miestach v Československu i v zahraničí, za svoju tvorbu dostal viaceré ceny a vyznamenania. Pri príležitosti umelcových sedemdesiatych narodenín bol menovaný národným umelcom. Janko Alexy zomrel 22. septembra 1970 v Bratislave.

Tvorba Janka Alexyho nie je homogénna, v jeho umeleckom programe bolo v rôznych obdobiach miesto pre mnohé techniky i námety. Maľoval slovenskú prírodu i dedinu, ale aj mestské zákutia, prostredie kaviarňami, portréty, historické alebo legendárne postavy a udalosti. Veľmi významnou bola tematika Jánošíka a jeho družiny. Neustále pracoval na zdokonalení techniky pastelů aj maľby, navrhoval monumentálne dekoratívne gobelíny aj vitrážové okná do sakrálnych aj profánnych objektov.

Po smrti manželky Janka Alexyho, Šáry, sa do Archívu Pamiatkového úradu SR dostalo niekoľko písomností z maliarovej pozostalosti. V roku 2004 ich darovala pani Remígia Biskupská, blízka priateľka rodiny Alexyových.

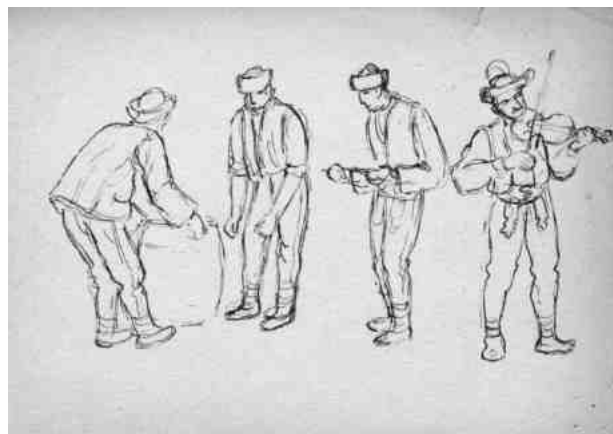
Medzi získanými písomnosťami je súbor dokumentov, ktorý obsahuje niekoľko fragmentov rukopisu umelcovej autobiografie, ktorá vyšla pod názvom Ovocie dozrieva v roku 1957, prípadne časti iných prác. Rukopis nie je redakčne upravený, sú v ňom zakomponované prepisy článkov zo súdobej tlače, záznam rozhlasového rozhovoru i súkromná a oficiálna korešpondencia. Obsahuje napríklad listy od Martina Benku, Andreja Plávku, Ovidia Fausta, Jána Želibského, Andreja Bagara, Jána Tvarožka alebo Márie Hoppe Teinitzerovej, ktorá vytvorila podľa jeho návrhov viaceré

gobelíny. Ďalej súbor obsahuje nedatovaný a nesignovaný koncept prejavu k otvoreniu výstavy Janka Alexyho, fragment súkromného listu, jednu fotografiu mladej rodiny, možno Ladislava Droppu z Liptovského Mikuláša, organizátora tamojšieho ochotníckeho divadla, pohľadnicu z Kazane z roku 1913 pre istú Jolán Huszár z Lučenca napísanú v cudzom jazyku s nečitateľným podpisom, dva listy od rôznych organizácií, fragment písaný rukou Janka Alexyho o spoločnej tvorbe so svojou manželkou Šárou, výpisy z knihy hostí Alexyho domu v Piešťanoch a v Bratislave z rokov 1933–1955 a obsiahlu bibliografiu článkov o Jankovi Alexym, ale aj o iných slovenských umelcoch, výstavách a umení všeobecne z rokov 1930–1955. Dokumenty z tohto súboru sú až na výnimky písané strojom.

Ďalšiu časť pozostalosti predstavuje čierny zošit s názvom *Curia palatini*, ktorý dokumentuje snahu Janka Alexyho zrekonštruovať budovu Palatínskej kúrie v Liptovskom Mikuláši a založiť v nej vlastivedné múzeum. V zošite sú ceruzkou nakreslené skice erbov liptovských zemianskych rodín, niekoľko figúr v stredovekom šľachtickom i ľudovom odevu, niektoré v zbroji a niekoľko pohľadov na architektúru Liptovského Mikuláša.

Aj umelcov denník z rokov 1956–1958 a jeho xeroxová kópia, posledné dve časti pozostalosti, dokladajú úsilie Janka Alexyho o záchranu historickej pamiatky, tentoraz Bratislavského hradu. Denník s titulom

Rekonštrukcia bratislavského hradu dľa plánov prof. Alfréda Piffľa obsahuje záznamy o stretnutiach a

rokovaniami v klube umelcov, o problémoch so získavaním materiálu, o korešpondencii s mnohými organizáciami a jednotlivcami, či o návštevách hradu s architektmi i úradníkmi v snahe získať pomoc alebo materiál na rekonštrukciu.

Tento súbor dokumentov z pozostalosti Janka Alexyho, i keď rozsahom skromný, prezentuje maliara ako činnorodého umelca, spisovateľa a organizátora kultúrneho života na Slovensku v prvej polovici dvadsiateho storočia.

Lucia Porubská

Skúsenosti z archívneho výskumu v slovenských a zahraničných inštitúciách

O potrebe archívneho výskumu ako kompaktnej súčasti pamiatkového výskumu v súčasnosti azda už nikto nepochybuje. „Najčerstvejším“ dôkazom toho je zborník *MONUMENTORUM TUTELA* 16, v ktorom sú uverejnené príspevky z vedeckej konferencie Kultúrne pamiatky v zrkadle archívnych prameňov. Depozity v archívoch skrývajú množstvo materiálov k nášmu kultúrnemu dedičstvu, len je potrebné „objaviť“ ich. Nie je to vždy jednoduché, práve naopak, cesta je obyčajne zložitá, priam detektívna. Základnou pomôckou o tom, čo sa uchováva v našich archívoch, sú štyri zväzky **Informatívneho sprievodcu štátnych archívov Slovenskej republiky**. Siet' slovenských archívov tu síce ešte figuruje pod predchádzajúcimi názvami (oblastné a okresné archívy, ktoré sa v roku 2003 zmenili na štátne archívy Ministerstva vnútra SR, resp. na pobočky štátnych archívov MV SR), ale publikácie obsahujú prehľadne zostavený súpis archívnych fondov a archívnych zbierok v jednotlivých archívoch. Základnou pomôckou pre orientáciu vo fondoch a zbierkach sú inventáre. Ani tie však pri množstve materiálu nedokážu presne definovať obsah archívnych krabíc.

Počas výskumu ikonografického materiálu k hradu v Trenčíne som mala šťastie na prehľadne a podrobne spracovaný inventár fondu Illésházy Trenčín. Fond je

uložený v Štátnom archíve v Bytči. V archíve prefekta (1549–1915) pod fasciklom 7 – stavebné záležitosti a v archíve provizora-inštruktora pod fasciklom VI. – stavebné záležitosti sa nachádza niekoľko krabíc s plánmi, náčrtmi, rozpočtami a pod. Samozrejme, materiál sa týka objektov, ktoré patrili do trenčianskeho panstva Illésházirovcov, napr. projekt oranžérie v Dubnici nad Váhom, kaštieľa v Bánovciach nad Bebravou a i.

Opačnú skúsenosť som nadobudla v Rakúskom štátnom archíve, Vojenskom archíve (Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv) vo Viedni. Po prvýkrát som sa stretla so spolplatnením archívnych služieb pri výskume na vedecké účely už pri vstupe do archívu. Bádateľ si tu pri prvej návšteve musí zakúpiť týždennú, mesačnú alebo ročnú kartu, na ktorú mu služba v bádateľni pri každej návšteve zapíše dátum vstupu do archívu. V bádateľni možno na poznámkovanie používať iba ceruzky alebo notebook. Bádateľ spolupracuje so zamestnancom, ktorý má na starosti depozit s fondom, ktorý má návštevník záujem študovať. Ako základná pomôcka pred návštevou viedenského Vojenského archívu mi poslužil Inventar des Kriegsarchivs Wien I., II. (Wien 1953). Najzákladnejšie informácie však možno nájsť aj na webovej stránke www.oesta.gv.at. K jednotlivým fondom sú vyhotovené inventáre, ale ku mnou bádanému fondu boli k dispozícii

len elenchy (pôvodná pomôcka, slúžiaca na orientáciu v spisoch podľa uloženia, ktorá vznikla ešte v čase pôvodného usporiadania fondu). Zaujímal ma Das Genie- und Planarchiv, Kartensammlung, Historischer Theil. V elenchi som okrem historických plánov, pôdorysov a vedút Trenčianskeho hradu našla aj signatúry k ikonografickému materiálu ďalších slovenských hradov a opevnení (Orava, Zvolen, Prešov, Devín, Hlohovec, Fiľakovo, Kolárovo, Košice, Komárno, Leopoldov, Levoča, Stará Ľubovňa, Muráň, Nové Zámky, Bratislava, Banská Štiavnica). Mnohé z týchto materiálov boli publikované aj na Slovensku resp. časť z nich sa nachádza

Plán Trenčianskeho hradu podľa J. v. Wettsteina (1781), Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv Wien

aj v Oddelení plánovej dokumentácie Vojenského historického ústavu a múzea v Budapešti (Hadtörténeti Intézet és Múzeum Budapest, Térképtár). Ako ďalší zdroj materiálov ku mnou skúmanému objektu mi odporučili fond Alten Feldakten, Ungarn, ktorý je spracovaný chronologicky. Materiál, ktorý som stihla preštudovať, mal spisový charakter a išlo o hlásenia Viedni o situácii v Uhorsku v jednotlivých mesiacoch počas vybraného roka, niektoré boli dokonca šifrované. Najslubnejším sa zdal byť fond Hofkriegsrat. Tu sa však opäť pracovalo len s pôvodnými elenchami, inventáre zodpovedajúce najnovším kritériám archívnictva pravdepodobne ešte nie sú vyhotovené. Orientuje sa v nich podľa lokality a príslušných rokov. Napr. hľadala som materiál k Trenčínu z rokov 1780, 1781, to znamená, že mi poskytli elench pre lokality pod indexom T na rok 1780 a index T na rok 1781. Tam som našla Trenčín a podľa stručného záznamu so signatúrami som si podľa obsahu vybrala materiál na štúdium. Materiál je značený signatúrami – písmenami abecedy a príslušnými číslami napr. I 522 (t.j. písmeno I, strana 522, pričom išlo o materiál k Trenčínu z roku 1780). Na základe vyžiadania tohto materiálu (denný limit je 6 žiadaniek) priniesli knihu zápisov z roku 1780 pod písmenom I s príslušnými stranami a číslami konkrétnych záznamov (napr. Hofkriegsrat 1780, Depart. Literae I, Liber II., str. 482-710, č. záznamov 1257-1870). Na základe čísla strany sa v knihe nájde príslušný záznam k Trenčínu (tu: 1379) a až tu je označené, kde je uložený hľadaný materiál (tu: Fascikel 28, Numero 132). Dopátrala som sa síce konečne k hľadanému spisu, ale nemala som ešte vyhraté. Tieto záznamy sú robené v tabuľkách

(prirovnala by som to ku knihe došlej pošty) a na okraji v poslednej kolónke nájdete ceruzkou písanú značku A alebo C. Písmeno A znamená, že materiál sa archivuje a je zachovaný, písmeno C (cassiert) značí skartáciu. Mňa však sprevádzala smola, nevybrala som si tie „pravé“ signatúry, pretože z tých šiestich materiálov, ktoré som si mohla objednať, boli všetky skartované.

Výskumy v Štátnom archíve v Trenčíne a v Trenčianskom múzeu tiež nepriniesli očakávaný výsledok. Snažila som sa nájsť ďalšie pôdorysy Trenčianskeho hradu vojenského inžiniera cisárskej armády Jozefa von Wettstein, ktorý vyhotovil plány hradu datované rokmi 1780 a 1781. Ak sa niekto stretol s hľadanými materiálmi, rada by som prijala informáciu.

Už od roku 2004 mi je pridelená úloha archívneho výskumu vitráží vo vybraných lokalitách a k dejinám vitráží na Slovensku. Predovšetkým som sa zamerala, podľa požiadaviek kolegyň – historičiek umenia, na vyhľadávanie údajov ku konkrétnym zachovaným vitrážam. Počas výskumu v Štátnom archíve v Bytči vo fonde Oravský komposorát (1526-1824) som síce nenašla, čo som hľadala (informácie o vitrážach s erbami a iniciálami Juraja Turzu a Alžbety Coborovej v hradnej kaplnke na Oravskom hrade), ale pamiatkarov by som chcela upozorniť, že vo fascikli 90, Numero 1-137 – stavebné projekty (1705-1829) je množstvo aj farebných projektov geometra a projektanta Michala Dlouholutského, napr. kostola v Dubovej, tiež stavebné účty a i. Podobne vo fascikli 131, Numero 2-128 – náboženské záležitosti (1785-1827) sú napr. pohľady a pôdorysy kostola vo Veselom, spisy a náčrty k reštaurovaniu kostola v Námestove a k ďalším, nielen sakrálnym, objektom, ktoré sa nachádzali na oravskom panstve. Pri hľadaní archívnych materiálov k vitrážam v kostole v Mojmírovciach, ktorá sa podľa zaznačeného roku hlási do roku 1523, v Štátnom archíve v Nitre, som opäť prešla niekoľko krabíc fondu Rímskokatolícky dekanský úrad Mojmírovce. O vitráži síce ani zmienka, ale sú tu napr. písomnosti o výstavbe kostola v Hájskom spolu s plánmi (krabica 6), farské vizitácie z rokov 1739-1919 (krabica 5). K dejinám sakrálnych pamiatok sú práve tieto vizitácie jedným z najcennejších prameňov. K lokalitám, ktoré v minulosti patrili pod Ostrihomské arcibiskupstvo, nájdete vizitácie v Primaciálnom archíve v Ostrihome (Prímási Levéltár Esztergom), kde ich predložia a kopírujú na počkanie.

Možnostiam výskumu slovenských pamiatok v maďarských inštitúciách sa vo svojom príspevku Pramene archívov a múzeí pre architektonicko-historické výskumy (In: Monumentorum tutela 16, Bratislava: Pamiatkový úrad SR, 2005, s.77-84.) venuje Dr. József Sisa, preto sa tu obmedzím len na ním nemenované vedecké ustanovizne. Keďže som sa venovala vitrážam, nemohla som neobísť Umeleckopriemyselné múzeum (Ipaművészeti Múzeum Budapest) a Polytechnickú univerzitu (Műszaki Egyetem Budapest). Knižnice oboch inštitúcií disponujú bohatým fondom maďarskej i zahraničnej odbornej literatúry. Z ďalších možno spomenúť knižnicu Centrálnaj európskej univerzity (Library of the Central European University), Univerzity Eötvösa Loránda (Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára Budapest) alebo Ústrednú knižnicu Maďarského národného múzea (Magyar Nemzeti Múzeum

Központy Könyvtára Budapest). Jedným zo zdrojov základných informácií o maďarských umelcoch je zbiereka Lexikon maďarských umelcov uložená v Ústave dejín umenia Maďarskej akadémie vied (Magyar művészek lexikona, Művészettörténeti Kutatóintézet MTA, Budapest). Zbierka obsahuje životopisné a bibliografické údaje o umelcoch na kartotečných lístkoch usporiadaných abecedne. Možno ju využiť ako „odrazový mostík“ pre ďalší výskum. Ja som tu hľadala, a konečne i našla, informácie o vitrážistoch. K málo využívaným prameňom k svetským architektúram patrí v Maďarskom krajinškom archíve (Magyar Országos Levéltár Budapest) fond Urbaria et Conciptiones. Ide o novoveký materiál, v ktorom sú zaujímavé exteriérové opisy či súpisy vnútorného zariadenia. Mne sa tu dokonca podarilo nájsť zmienky o sklomalbách na makovickom panstve Rákociovcov (U et C, Fasc. 21, No. 20, Kaštieľ v Zborove, 1690). Mnoho informácií nielen o materiáloch vo fondech si možno nájsť elektronicky na webovej stránke

www.mol.gov.hu a vyhľadať pod *Adatbázisok, segédletek - Az Arcanum és a Magyar Országos Levéltár által közösen készített adatbázisok*.

Pri výskume v slovenských archívoch odporúčam pred vycestovaním telefonicky sa poradiť s pracovníkmi archívu. Najlepšie poznajú fondy, ktoré chránia, a bádateľa správne nasmerujú a odporučia. Mnohé archívne materiály ešte nie sú spracované, ale dosiaľ som sa nestrela s neochotou poskytnúť ich na vedecké štúdium. Chcela by som sa poďakovať všetkým archívárom za ich prístup, ochotu poradiť a promptnú reakciu na požiadavky bádateľov.

Týmto exkurzom do hĺbín archívov som chcela sprostredkovať svoje skúsenosti z výskumov, ktoré som uskutočnila v roku 2005, a upozorniť pamiatkarskú obec na historický materiál, ktorý možno využiť pri pamiatkových výskumoch.

Henrieta Žažová

ARCHÍVNA BURZA

Do pozornosti všetkých pamiatkarov dávame našu novú rubriku ARCHÍVNA BURZA. Chceme ňou reagovať na viaceré postrehy, skúsenosti a náhody, ktoré sprevádzajú bádanie v archívoch. Iste ste sa už stretli s tým, že pri výskume nejakého objektu, či spracovávaní nejakej témy, ste úplnou náhodou objavili informácie o úplne inom objekte, či fakty dôležité pre inú tému. Bolo vám ľúto, že tieto správy zostávajú len vo vašich poznámkach a nemáte ich kde prezentovať? Pritom sú bádatelia, ktorí máme zhaňajú práve túto vami náhodou objavenú informáciu! Preto prichádzame s rubrikou **Archívna burza**. Má ambície stať sa fórom, na ktorom sa môžete deliť o svoje skúsenosti z archívneho bádania.

Chceme osloviť všetkých výskumníkov, ktorí majú podobné skúsenosti, aké opisujú naši prví prispievatelia, a poprosiť ich o príspevok z ich pera. Milí kolegovia – bádatelia, otvorte svoje šuplíky, poznámkové bloky a notebooky a vyťahnite informácie, ktoré pre vás nemajú žiadnu hodnotu, ale niekomu inému môžu výborne poslúžiť.

Budeme sa spoločne tešiť, ako na Slovensku lámeme bariéry komunikácie, ako si dokážeme nezištne pomôcť a ako prispievame k rozšíreniu poznania o našej minulosti.

Martina Orosová

Kaštiele v Nitrianskom kraji

Vo fonde rodu Huňadyovcov sa nachádza množstvo materiálu, ktorý prináša nové poznatky o dejinách zaniknutých i jestvujúcich pamiatkovo chránených objektov. Medzi nimi sú i spisy o oprave kaštieľa v Čereňanoch z roku 1697, inventár čerenianskeho kaštieľa z roku 1799, ocenenie stavebných prác zručeného kaštieľa v Ivanke pri Nitre z konca 18. storočia, opis kaštieľa Mikuláša Madočániho z roku 1715 a množstvo iných informácií. Fond je v súčasnosti v odbornej rekonštrukcii.*

Peter Keresteš

*Štátny archív v Nitre, Fond Huňady (Hunyady) z Mojmiroviec (1245) 1336-1932

Umelecké predmety a hudobné nástroje v Šaštíne

V roku 1989 sa uskutočnil architektonicko-historický a umelecko-historický pamiatkový výskum Baziliky Sedembolestnej Panny Márie v Šaštíne (Urbanová, N./Haberlandová, H./Zvarová, Z.: Projektový ústav kultúry Bratislava). Jeho samozrejmomou súčasťou bol i archívny výskum,* ktorý priniesol viaceré nové poznatky objasňujúce nielen okolnosti výstavby tunajšieho pútnického a od roku 1786 farského chrámu, postaveného (1736-1756) pod vedením cisárskeho staviteľa Jána Damianiho na pozemku v osobnej držbe arcivojvodu Štefana Františka Lotrinského, ale aj o jeho výtvarnej výzdobe a vnútornom zariadení. Po zrušení rádu paulínov v roku 1786, keď sa zmenilo využitie kláštora a z pútnického chrámu sa stal aj farský kostol, bol spísaný inventár, ktorý pravidelne kontrolovali a dopĺňali. Obsahuje rôzne položky, týkajúce sa bohoslužobného náradia, textilii a veľkého počtu prevažne strieborných votívných predmetov a drahocenností, venovaných Panne Márii Šaštínskej. Pre bádateľov, zaoberajúcich sa umeleckým remeslom, sa v týchto prameňoch nachádzajú aj cenné údaje o darcoch, ktoré môžu viesť k identifikácii tvorcov týchto predmetov a k zisteniu, či spresneniu, ich proveniencie.

Zvlášť cenným materiálom sú v inventároch podrobné údaje o kúpe, opravách a aktuálnom stave

hudobných nástrojov i o notovom materiáli chrámovej hudby – *Sassiner Kirchen Chor*, ktorá sa v 18. aj 19. storočí v šaštínskom farskom kostole pestovala na profesionálnej úrovni (v roku 1802 pod vedením organistu Jána Pitthardta a učiteľa Fridricha Gregora Horáka). Napr. vyúčtovanie opráv a dokúpenia vybavenia hudobných nástrojov za 328,51 zl. v júli 1802 uvádza, okrem pôvodného organu od významného brianskeho majstra Jána Xavera Vymolu (1771), aj husle, fagot, lesný roh, klarinety a trumpety, violy, flauty, tympany. Súpis notového materiálu z roku 1814 uvádza značný počet autorov (Haydn, Mozart, Bixi, Müller, Pokorni, Hubert, Pichl a i.) omší, oratórií, symfónií, nešpor, litánií, rečiem a pod. (F - Panstvo Šaštín, i. č. 415, kr. 118) .

Okrem údajov o šaštínskom chráme sa tu nachádzajú aj cenné údaje o kostoloch a ich inventároch v obciach patriacich do Panstva Šaštín (Stráže, Čáry, Smolinské...).

Norma Urbanová

*SNA Bratislava, *Fond Panstvo Šaštín (1496) 1736-1918 (1919)*. Inventár spracoval F. Sedlák, M. Melníková, Bratislava 1975.

Ponuka práce

Archív Pamiatkového úradu SR prijme do trvalého pracovného pomeru archivára s vysokoškolským vzdelaním 2. stupňa v odbore archivnictvo. Náplň práce bude tvoriť spracovávanie novodobých fondov, tvorba inventárov v elektronickej forme (práca s počítačom), archívno-historické výskumy zamerané

na slovenské kultúrne pamiatky v našich i zahraničných archívoch (schopnosť analyticky spracovávať historické záznamy, jazykové znalosti, najmä latinčina, nemčina, maďarčina), publikovanie výsledkov vedeckej práce.

Glosy odbornej literatúry v maďarskom jazyku

MAGYAR MŰEMLÉKVÉDELEM XII. MŰEMLÉKI BIBLIOGRÁFIA 1991-2000 (szerk. I. Bardoly). Budapest : Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2005. 536 s. ISSN 0580-4736. [Bibliografia pamiatkovej starostlivosti 1991-2000] Sign. 28.764

Bibliografia predstavuje výber literatúry z oblasti ochrany, prezentácie, propagácie, dokumentácie, evidencie kultúrnych pamiatok, ich obnovy, rekonštrukcie a reštaurovania. Nadväzuje na bibliografie zostavované od roku 1945 a vydávané v zborníku Magyar Műemlékvédelem (č. 5, 1970; č. 6, 1972; č. 8, 1977; č. 9, 1984; č. 10, 1996). Menšie zmeny v zostavovaní zborníka oproti minulosti nastali v členení literatúry. V bibliografii je odborná literatúra zoradená podľa nasledovných okruhov:

- I. Úvodná časť (bibliografie, zborníky)
- II. Teória ochrany pamiatok. Princípy a metódy obnovy pamiatok
- III. Dejiny pamiatkovej starostlivosti
- IV. Organizačné zabezpečenie ochrany pamiatok a vzťahy s domácimi a zahraničnými inštitúciami
- V. Výskum, revízia a evidencia pamiatok
- VI. Údržba, využitie a obnova pamiatok
- VII. Pramene a výsledky umelecko-historických a architektonicko-historických výskumov
- VIII. Sídlá, pamiatky, pamiatkové komplexy.

Na rozdiel od predchádzajúcich bibliografií je táto posledná obsahovo obširnejšia, pretože okrem samotného Maďarska sa záujem zostavovateľ a rozšíril na zahraničie, najmä okolité krajiny.

STUDIA COMITATENSIA 28. MŰZEUMTÖRTÉNETI ÉS RÉGÉSZETI TANULMÁNYOK (szerk. R. Farkas). Szentendre : A Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2004. 322 s. ISBN 963-7215-94-8. [Štúdie z dejín múzeí a archeológie] Sign. 28.738

Prvou nosnou témou štúdií v zborníku sú dejiny múzeí. Prezентujú sa tu jubilujúce múzeá – 75-ročné Múzeum Jánoša Aranya (A. Jeney-Tóth), 25-ročné Mestské múzeum v Gödöllő (M. G. Merva) a dejiny ďalších múzeí: Múzea K. Ferenczyho (I. Ikvainé Sándor), Múzea Gy. Blaskovicha (Cs. Gócsáné Móró), Obecného múzea v Nagytarcsa (L. Molnár), Obecného múzea L. Abonyiho (P. Györe), Múzea I. Szőnyiho a Múzea keramiky G. Gorku (R. Köpöczi) a Obecného múzea v Isaszeg (M. G. Merva).

Predmetom štúdií druhej časti sú výsledky archeologických výskumov. V roku 1999 bol náhodne objavený hrob hatvanskej kultúry v Tápiószágu. K. Gál vo svojej štúdií opisuje a hodnotí nálezy z hrobu a K. Köhler vyhodnocuje ľudské pozostatky z antropologického hľadiska. Odborný článok o nálezoch pohrebiska z obdobia raného cisárstva (I., II. storočie) v Solymári je druhým článkom o tomto nálezisku objavenom v rokoch 1970–1971 (É. V. Kocztur). Podobne nálezy z pohrebiska, avšak skýtskeho, v Nyáregyháza (výskum z roku 1994) publikuje aj J. Kisfaludi a É. Maróti píše o kolkovaných fragmentoch nádob z mladšej doby rímskej v Peštianskej župe. Nepublikované rímske kamenné pamiatky z Peštianskej župy sa stali predmetom výskumu É. Maróti a Zs. Mráva, ktorí sa v prvej časti zamerali na kamenné pomníky s nápismi. Zobrazeniu voza na jednom z

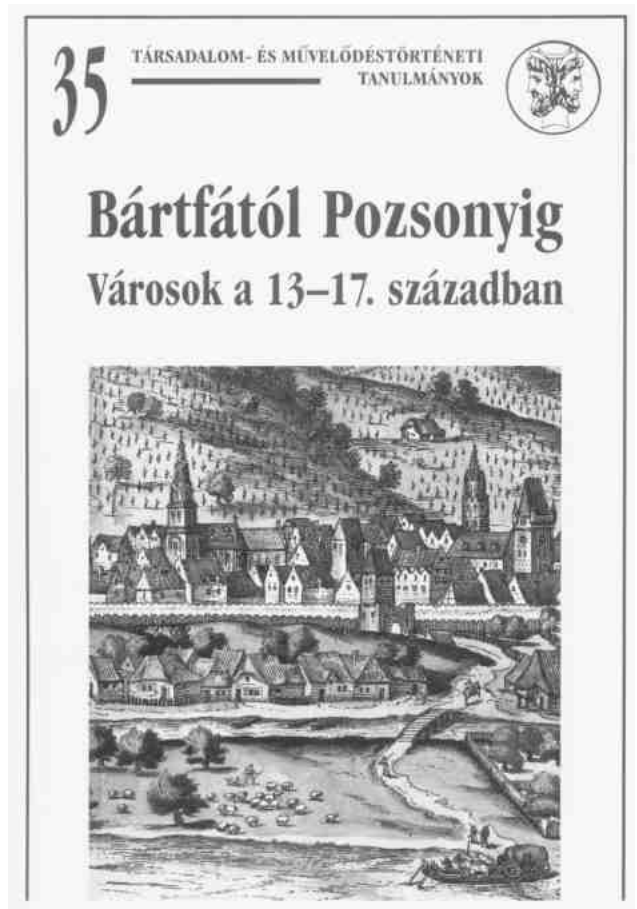
náhrobných kameňov zo Szentendre, pravdepodobne z obdobia cisára Trajána alebo Hadriána, sa venuje K. Csontos. Poslednou štúdiou zaoberajúcou sa nálezmi z rímskeho obdobia je príspevok o neskororímskej keramike zo strážnej veže v Budakalász – Luppacsárda (k. Ottományi). Správu o nálezoch z jamy č. 4 vykopanej v roku 1998 na hrade vo Váci podáva S. Tettamant a o rekonštrukcii a reštaurovaní zlomkov stredovekého kríža É. Somlosi.

TÁRSADALOM ÉS MŰVELŐDESTÖRTÉNETI TANULMÁNYOK 35. BÁRTFÁTÓL POZSONYIG. VÁROSOK A 13-17. SZÁZADBAN (szerk. E. Csukovits, T. Lengyel). Budapest : MTA Történettudományi Intézete, 2005. 402 s. ISBN 963-8312-95-5 [Od Bardejova po Bratislavu. Mestá v 13.-17. storočí] Sign. 28.763

V septembri v roku 2003 organizoval a Maďarsko-slovenská zmiešaná historická komisia v Košiciach konferenciu s názvom Spoločnosť, súdnicstvo, vzdelanosť v hornouhorských mestách v období neskorého stredoveku a raného novoveku. Prednášky, ktoré tu odzneli z pera slovenských i maďarských historikov, boli konečne po dvoch rokoch publikované.

Úvodné príspevky vedeckých kapacít ako A. Kubinyi (Neskorostredoveká mestská sieť v Karpatskej kotline) a R. Marsina (Charakteristické znaky a tvorba kategórií stredovekých miest) sa zaoberajú všeobecnou charakteristikou a kategorizáciou stredovekých mestských sídiel. O vývoji bankských centier na Gemeri (Štítnik, Dobšiná, Jelšava, Plešivec, Rožňava), o hospodárskom význame a obchodných vzťahoch, predovšetkým s východoslovenskými mestami, obsažne píše L. Koollmann Örs, ktorého štúdiá je časťou jeho dizertačnej práce. Mobilita obyvateľov na juhozápadnom Slovensku, Zadunajsku a Dolnom Rakúsku je ústrednou témou štúdie J. Lukačku. Vzťahy dolnozemskej miest a miest južného Zadunajska (Pécs, Szeged, Temesvár, Csanád, Lippa) s Horným Uhorskom v stredoveku skúmal I. Petrovics. L. Blazovich porovnal saské právo so spišským (*Sachsenspiegel* a *Zipser Willkür*) a žilinskú mestskú knihu podrobil rozboru M. Bada. Trestnými činmi v banskoštiavnických mestských knihách 14.–15. storočia sa zaoberala E. Csukovits a podobnej problematike o riešení násilia a konfliktov v každodennosti meštianskej spoločnosti v 16. storočí sa venovala B. Szeghyová. Vojenské stanovy z Bardejova a Znojma porovnal V.

Segeš. Miesto konfraternity Božieho Tela v živote bratislavských mešťanov v stredoveku bolo predmetom výskumu J. Majorossy a na životnú úroveň mešťanov v slobodných kráľovských mestách východného Slovenska v 16. storočí sa zamerala M. Bodnárová. Deti, súrodenci,

manželia je názov štúdie K. Szende. Voľným časom banskobystričských mešťanov v 16. storočí sa zaoberá I. Graus. Spoločnosť hornouhorských miest v 17. storočí podrobil anlyze P. Kónya. Posledný príspevok I. H. Németha podáva náčrt ranonovovekej politiky vývoja mestských sídiel Uhorského kráľovstva v 16.–17. storočí.

Záujemcov o témy, ktoré v zborníku rezonujú, iste poteší správa, že Slovenská historická spoločnosť pripravuje do tlače slovenskú verziu zborníka.

Henrieta Žažová

Glosy z časopisu Ochrona zabytków

EYSYMONTT, RAFAŁ: REWALORYZACJA MIAST NA DOLNYM ŚLĄSKU PO 1990 ROKU. ANALIZA WYBRANYCH PRZYKŁADÓW. In: Ochrona zabytków. ISSN 0029-8247, 2004, č. 1-2, s. 5-23. (Revalorizácia miest Dolného Sliezska po roku 1990. Analýza vybraných príkladov.)

Štúdiá analyzuje historický proces revitalizácie a obnovy vybraných lokalít Dolného Sliezska s uvedením dobrých i nevydarených príkladov. Autor zdôrazňuje význam zmien kompetencií pri ochrane kultúrneho dedičstva, ktoré sa uskutočnili v Poľsku po roku 1990, kedy kompetencie prešli na samosprávu a vlastníkov kultúrnych pamiatok. Celú skúmanú problematiku analyzuje na príklade mesta Vratislav, ktoré bolo

poznačené ničivými vojnovými udalosťami. Mesto bolo potrebné nielen obnovovať, ale hlavne dostávať. Okrem tohto hlavného mesta Dolného Sliezska uvádza aj iné príklady urbanistických zásahov a prebiehajúcej novej zástavby vo viacerých mestách a mestečkách regiónu.

WAŻNY, JERZY – KURPIK, WOJCIECH: KONSERWACJA DREWNA ZABYTKOWEGO W POLSCE. HISTORIA I STAN BADAŃ. In: Ochrona zabytków. ISSN 0029-8247, 2004, č. 1-2, s. 25-48. (Konzervovanie historického dreva v Poľsku. Dejiny a výsledky výskumov.)

Počiatky ochrany drevených artefaktov architektúry a huteľných pamiatok sa datujú v Poľsku do roku 1906, kedy bolo založené Kaszubské múzeum. Už v roku 1927 Poliaci otvorili prvé múzeum ľudovej architektúry in situ. V priebehu času sa podarilo (do roku 1990) zorganizovať v rôznych regiónoch ďalších vyše 40 takýchto skanzenov. Súčasne s výstavbou múzeí v prírode našlo svoje začiatky aj budovanie výskumných, vedeckých a reštaurátorských inštitúcií. Ich prvoradým cieľom bolo konzervovanie a obnovovanie už existujúcich drevených častí pamiatok. Vedeckú a výskumnú stránku problematiky zabezpečovali technické, chemicko-technologické a drevárske špecializované odborné pracoviská v Toruni a Poznani. Odborníci aplikovali do praxe niekoľko chemických a nechemických metód, ktoré umožnili zachrániť drevené časti objektov. Upresnili rozoznávanie, symptomatológiu a zisťovanie degradácie historického dreva. Po kritickom zhodnotení vedecko-výskumných štúdií a prác, ktoré v Poľsku v tejto oblasti vznikli, a najmä tých, ktoré boli vypracované po 2. svetovej vojne, autor konštatuje, že v Poľsku je dostatočný vlastný informačný potenciál, dovoľujúci riešiť problematiku ochrany historického dreva. Existujú sterilizačné metódy a hlavne výskumné pracoviská, ktoré ich vedú vykonať. Poľskí odborníci aktívne pôsobia aj na medzinárodnom poli a spolupracujú so špecializovanými pracoviskami vo svete – napr. ICOMOS, IAWS. V závere štúdie autor uvádza zoznam významných poľských odborníkov, zakladateľov poľskej školy konzervovania historického dreva.

MARKOWSKI, DARIUSZ: OLTARZ PANNY MARI Z WITOSZYNA DZIEŁEM MISTRZA Z GOŚCISZOWIC. In: Ochrona zabytków. ISSN 0029-8247, 2004, č. 1-2, s. 49-70. (Oltár Panny Márie vo Witoszynie je dielom Majstra z Gościszowic.)

Štúdia je prezentáciou reštaurátorského výskumu kultúrnej pamiatky. Popri odbornom popise objektu pred reštaurovaním, sa autor zaoberá jeho architektonickou a umeleckou históriou. Podrobne analyzuje genézu oltára a snaží sa stanoviť dielňu, v ktorej vznikol. Veľá miesta venuje chemicko-technologickým rozborom maliarskych štruktúr na základe vzoriek z jednotlivých vrstiev oltára a jeho obrazov. Takto získané vedecké poznatky umožnili reštaurátorom stanoviť vyhovujúci metodický postup pre vlastné reštaurovanie objektu. Záver štúdie je venovaný priebehu reštaurátorských zásahov a postupov pri vlastnom reštaurovaní tejto kultúrnej pamiatky.

NOWIK, WITOLD – OLSZEWSKA-ŚWIETLIK, JUSTYNA: IDENTYFIKACJA CZERWONYCH BARWNIKÓW ORGANICZNYCH W TABLICOWYM MALARSTWIE GDAŃSKIM 2. POŁOWY XV WIEKU. In: Ochrona zabytków. ISSN 0029-8247, 2004, č. 1-2, s. 71-78. (Identifikácia červeného organického farbiva gdaňskej tabuľovej maľby 2. polovice 15. storočia.)

Pri výskume maliarskych výtvarných diel dôležitú úlohu zohráva identifikácia materiálov. Na ich základe sa dajú určiť charakteristické vlastnosti jednotlivých diel. Dokonca presné určenie zloženia materiálu ponúka ďalšie informácie týkajúce sa historických technológií, ktoré viedli ku vzniku diela. Dôležité je tiež poznanie, aké materiály boli typické pre jednotlivé maliarske školy, dielne alebo individuálnych umelcov. Hlavne v prípade nesignovaných diel, ako sa často stávalo v období stredoveku, dôležité je nájsť spoločné vlastnosti, ktoré umožnia ich eventuálnu (postupnú) klasiifikáciu. Počas výskumov techniky a technológií gdaňského maliarstva z 2. polovice 15. storočia sa vedci usilovali vyčleniť vlastnosti charakteristické pre túto dielňu. Štúdia obsahuje tabuľku, ktorá ukazuje jednotlivé maliarske vzorky podľa miesta odobratia a najčastejší výskyt organického červeného farbiva.

GOŁEMBNIK, ANDRZEJ – MORYSIŃSKI, TADEUSZ: CZAS NA NOWE TECHNOLOGIE. In: Ochrona zabytków. ISSN 0029-8247, 2004, č. 1-2, s. 93-103. (Doba nových technológií.)

V čase zavádzania počítačovej techniky takmer do všetkých oblastí ľudskej činnosti sa pamiatkari v Poľsku rozhodli zaviesť evidenciu a dokumentáciu kultúrnych pamiatok pomocou počítačov. Prvé činnosti v tejto oblasti sa rozhodli využiť pri výskumoch palácovo-záhradných objektov a v prípade zložitých urbanistických komplexov. Realizácia vopred určených cieľov sa podľa ich skúseností opiera o nasledujúce hlavné zásady:

1. Každému terénemu výskumu predchádzajú prípravné činnosti, ktoré obsahujú hlavne výsledky vyhľadávania v odbornej literatúre a analýzu základných prameňov a zdrojov.
2. Do realizačného tímu výskumníkov musia byť prizvaní špecialisti z ostatných vedeckých disciplín, a to podľa charakteru skúmanej pamiatky.
3. Väčšina výskumných, dokumentačných a reštaurátorských činností musí byť vykonaná pomocou jednotnej špecializovanej techniky a jej programového vybavenia.
4. Výsledky výskumov je potrebné aktuálne publikovať, aby boli prístupné aj širšiemu okruhu záujemcov. Autori doplnili článok viacerými ilustráciami, ktoré sú výsledkom použitia počítačov pri vyhodnocovaní vykonaných výskumov.

RUDKOWSKI, TADEUSZ: O OCHRONIE CMENTARZY ZABYTKOWYCH. In: Ochrona zabytków. ISSN 0029-8247, 2004, č. 1-2, s. 104-114. (O ochrane historických cintorínov.)

Autor štúdie uvádza, že o historické cintoríny je v Poľsku z pamiatkarského hľadiska malý záujem. Existujú monografie napísané ešte koncom 19. storočia o cintorínoch vo Varšave, ale posledné tituly s touto problematikou sa objavili až v 70. rokoch minulého storočia. Témou článku sú preto súčasné požiadavky – priama ochrana a konzervovanie, ktoré si tieto pamiatky neodkladne vyžadujú. Každý cintorín tvoria v podstate tri elementárne zložky: to, čo je pod zemou – hroby, krypty s truhlami. Štruktúry nad zemou – náhrobníky, mauzóleá, kaplnky a ostatné objekty malej architektúry. Sem patrí aj komunikačná sieť chodníkov, určujúca topografiu cintorína. Tretím prvkom tvoriacim historický cintorín je zeleň – stromy a drobná zeleň. Katalogizácia historických cintorínov sa vykonala v 70. rokoch 20. storočia. Poľskí odborníci poznajú kvantitatívne údaje o týchto pamiatkach. Neustále sa usilujú vypracovať odborné dokumentácie, ktoré by umožnili reštaurátorskú a konzervátorskú ochranu jednotlivých cintorínov.

ŁUCZAK, TOMASZ: WOJENNE STRATY DZIEŁ SZTUKI KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W WIELKOPOLSCIE. In: Ochrona zabytków. ISSN 0029-8247, 2004, č. 1-2, s. 115-122. (Vojnové straty umeleckých diel v katolíckych kostoloch Veľkopoľska.)

Štúdia obsahuje smutné dejiny strát kultúrneho dedičstva v sakrálnych objektoch na území Veľkopoľska hlavne v čase 2. svetovej vojny. Autor popisuje nacistickú politiku voči katolíckej cirkvi v rokoch 1939 - 1945. Zaoberá sa vznikom špecializovaných úradov a precíznou administratívnou sieťou nemeckých okupačných vojsk, ktoré kontrolovali cirkev, ale aj konfiškovali jej majetok. Autor predstavuje cieľnú pro fanáciu cirkevných objektov, krádeže a devastáciu interiérov. Podáva svedectvo o likvidácii malej sakrálnej architektúry – kaplniek, prístenných krížov, cintorínov. Pripomína škody, ktoré vznikli počas frontových presunov v januári 1945. To, čo neodviezli nacistické vojská, doničila útočiacia Sovietska armáda. Záverom autor pripomína povojnové úsilie poľských úradov spracovať zoznam vzniknutých strát a kroky smerujúce k navráteniu protiprávne vyvezeného kultúrneho dedičstva Poľska.

CHLEBOWICZ, PIOTR: SYTUACJA PRAWNA WŁAŚCICIELI OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH. In: Ochrona zabytków. ISSN 0029-8247, 2004, č. 1-2, s. 124-127. (Právna pozícia vlastníkov kultúrnych pamiatok.)

V roku 2003 nadobudol v Poľsku platnosť nový zákon o ochrane a starostlivosti o pamiatky. Jedným z najvýznamnejších bodov tejto novej právnej úpravy sú práva a povinnosti vlastníkov kultúrnych pamiatok. Hlavnou zákonnou povinnosťou vlastníka kultúrnej

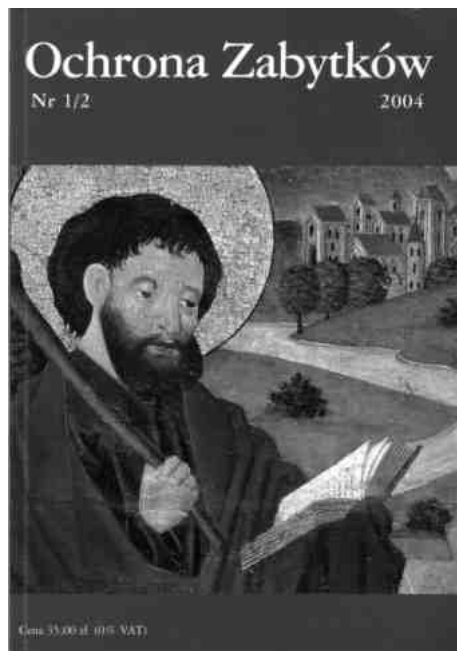
pamiatky je ochrana. Vlastníkom určuje zákon veľa povinností, ktoré ostali, podľa názoru autora štúdie, otvorené. Vlastník musí súhlasiť s podmienkami vedeckého výskumu a dokumentácie, alebo vykonávania konzervátorských prác. Nezabezpečenie kultúrnej pamiatky pred poškodením, zničením a krádežou je možné v Poľsku potrestať prísnyimi sankciami – zatknutím, obmedzením slobody alebo peňažným trestom. Zákon umožňuje aj využiť administratívny nátlak, ktorý sa zväčšuje. Nový zákon určuje funkciu inšpektora, kontrolóra pre reštaurovanie, ktorý má právo napr. dožadovať sa predloženia dokladov, vysvetliviek, vstúpiť na územie nehnuteľnosti a vykonať zápis do stavebného denníka. Práva a povinnosti vlastníkov kultúrnych pamiatok, ktoré hodnotí zákon ako právnu situáciu, dovoľujú stanoviť pozíciu konkrétneho vlastníka. Podľa autora môžeme v právnej oblasti ochrany kultúrnych pamiatok nájsť konflikt medzi verejným záujmom a záujmom individuálnym. Je zrejmé, že sa nedá určiť, ktorá kategória má nepochybnú prioritu. Ťažko možno povedať, či vo veci ochrany kultúrnej pamiatky hlavnú úlohu zohráva práve skutočný spoločenský záujem.

PAWLIKOWSKA - PIECHOTKA, ANNA: FUNKCJE TURYSTYCZNE ZAMKÓW MAZOWSZA. In: Ochrona zabytków. ISSN 0029-8247, 2004, č. 1-2, s. 128-142. (Turistická funkcia zámkov Mazowsza.)

V tomto regióne Poľska sa nachádza okolo 500 historických objektov. Svojou malebnosťou, storočnými dejinami, udalosťami a významnými osobnosťami vlastní silný tromf ako turisticky lákavý priestor. Región Mazowsza je typickým príkladom módnych foriem dovolenkovania v Poľsku. Ľudia začali uprednostňovať aktívnu dovolenku

pred pasívnou. Turista chce spoznať, emocionálne prežiť v priamom kontakte s pamiatkou, niečo nové sa dozvedieť o histórii a duševnom bohatstve národa. Takéto nové využitie historických objektov si vyžaduje patričnú popularizáciu a propagáciu, napr. formou vlastivedných sprievodcov alebo internetových stránok. Dá sa povedať, že kultúrne pamiatky Mazowsza sú pripravené na turistov a dovolenkujúcich. Autorka uvádza podrobný súčasný stav a turistickú dostupnosť zámkov. Najvýznamnejšie z nich prezentuje aj s krátkym popisom. Štúdiu dopĺňujú dve tabuľky – prehľad technického stavu kultúrnych pamiatok, ich prístupnosť pre turistov, prehľad ich využitia a turistických ponúk.

ROUBA, RAFAŁ: HOTELE W OBIEKTACH ZABYTKOWYCH. In: Ochrona zabytków. ISSN 0029-8247, 2004, č. 1-2, s. 143-164. (Hotely v pamiatkových objektoch.)

Na území celej Európy sa v poslednom čase zaznamenáva zvýšený záujem o využitie historických objektov a rezidencií pre hotelové služby. Toto atraktívne prostredie novou formou využitia získava financie na potrebné opravy a obnovy. Tvorí veľkú konkurenciu v sieti jestvujúcich významných hotelových spoločností, ktoré sú uniformované. Autor prezentuje národné spoločnosti, ktoré organizačne zabezpečujú využitie hotelového ubytovania v historických objektoch. Charakteristika obsahuje popis objektov, poskytované služby a mapku hotelov. Čitateľ si tak môže pozrieť, v ktorých historických budovách sa dá ubytovať v Španielsku, Portugalsku, Veľkej Británii, Nemecku, Taliansku, Švédsku a Švajčiarsku. Popri národných organizáciách sa hotely združujú v medzinárodných spoločnostiach. Tak napríklad EUROPEAN či Castle Heritage si dávajú za cieľ stimuláciu ochrany zámkov, pevností a kláštorov cez komerčné, nie nevyhnutne hotelové využitie. Iná spoločnosť združuje 77 zámkov, ktoré ponúkajú popri hotelových aj konferenčné, muzeálne či gastronomické služby. Zámky sa nachádzajú hlavne v Nemecku, Maďarsku, Taliansku, Luxembursku, Poľsku a Švajčiarsku. Spoločnosti ponúkajú svojim hosťom rôzne balíky turistických služieb. Sú to aj

tematické výlety s ubytovaním v zámkoch s možnosťami návštevy rôznych štátov, kultúr, tradícií a nadobúdanie nových poznatkov a skúseností. Funguje cesta labužníkov, cesta do minulosti, chuť romantizmu, štýlové akcie, kráľovské stretnutia, rytierske športy, rozprávkový relax, romantika a obchod. Poľská aktivita na tomto poli sa datuje do 90. rokov 20. storočia. Vznikla vtedy spoločná organizácia Leisure&Heritage – Oddych v pamiatkach, ktorá spája 127 historických objektov. Polovicu tvoria menšie objekty, ktoré ponúkajú 15 až 30 miest. V roku 2002 takto spojené služby mali k dispozícii vyše 3 000 lôžok pre vyše 6 000 hostí s príjmom 52 miliónov eur. Súčasťou úspechu takýchto zariadení je bezpochyby reklama a účasť na rôznych prezentačných trhoch, kde je priama možnosť zviditeľniť sa. Finančné náklady na účasť na takýchto podujatiach boli na začiatku ich pôsobenia jednou z najvyšších nákladových položiek.

Halina Mojžišová

Glosy z časopisu Zprávy památkové péče

KOL. AUT.: V ROCE TŘIPO VELKÉ VODĚ. In: Zprávy památkové péče. ISSN 1210-5538, 2005, roč. 65, č. 4, s. 299–312.

Autori jednotlivých príspevkov mapujú škody, ktoré napáchala na významných českých nehnuteľných pamiatkach katastrofálna povodeň z 12.–14. augusta 2002. Zaoberajú sa tiež ich obnovou, prípadnými protipovodňovými opatreniami do budúcnosti, a paradoxne v niektorých prípadoch

nachádzajú aj pozitíva, prevažne v odkrytí neznámych stavebných vrstiev, prípadne v možnosti odstrániť pri komplexných rekonštrukciách necitlivé zásahy predchádzajúcich období.

Jiří Hladký píše o poškodení kamenného mosta v Písku, ktorý je najstarším kamenným mostom v Čechách. Voda

zmietla kamenné kvádre zábradlia a sochu anjela. Takmer všetky kamenné bloky sa podarilo z rieky vyloviť a znovu

osadiť. Väčším škodám zabránila generálna oprava mosta z rokov 1996–1998, ktorá vystužila piliere a zafixovala ich na podkladovej homine.

Eva Kosová sa zameriava na oblasť Malej Strany, ktorá bola jednou z najpostihnutejších častí Prahy. Rozsahy poškodenia boli rôzne, od zatopených pivníc v západnej časti, po premočené stropy prvých podlaží na Kampe. Nevhodnými opravami tu však vznikli ďalšie nenapraviteľné škody. V snahe urýchliť opravy bolo vlastníkom umožnené rekonštruovať aj bez odborných vyjadrení. Záležalo len na nich, či dajú na rady pamiatkarov. Niektorí využili situáciu na rozsiahlejšie prestavby, čím zmizlo mnoho cenných historických prvkov. Svoj podiel na vzniknutej situácii mali tiež počítať skreslené informácie o neodstrániteľnej kontaminácii povodňovou vodou.

Situáciu v pražskej štvrti Karlín zhodnotili Petra Cibulová a Milena Ernýgrová. Niektoré tu budovy museli byť zo statických dôvodov asanované. Novostavby, ktoré na ich mieste vznikli, sa nedajú považovať za ich adekvátnu náhradu, a tiež narušujú historickú urbanistickú koncepciu zástavby, ktorej regulačný plán vznikol v roku 1817 v duchu osvietenскеj stavby miest. Tiež mnohé rekonštrukcie bytových domov sa nezhodujú so zásadami pamiatkovej ochrany (napríklad osadzovanie plastových okien). Za pozitívum autorky považujú dokončenie protipovodňových opatrení.

Ďalšou poškodenou pamiatkou, štátnym zámkom Veltrusy, sa zaoberá Eva Hájková. Škody tu vznikli nielen na samotnom objekte zámku, ale aj v parku, lužnom lese a v obore. Tieto sú z väčšej časti nenapraviteľné.

V priebehu rekonštrukcie kostola sv. Vavrinca v Mělníku-Pšovce, ktorú opisuje Renata Špačková, boli objavené ranogotické sedílie s ranobarokovou úpravou a renesančné sanktuárium.

V článku sa ďalej spomína kostol sv. Cyrila a Metoda v Prahe – Karlíne, areál zámku a Braunerovho mlyna v Roztokách pri Prahe a zámok Liběchov s maľbami Jozefa Navrátila.

V záverečnom príspevku si Dagmar Michoinová kladie otázky o vhodnosti použitia sanačných omietok v prípade historických stavieb.

ZPRÁVY PAMÁTKOVÉ PÉČE. ISSN 1210-5538, 2005, roč. 65, č. 5.

Hlavnou témou tohto čísla sú architektonické diela z obdobia 20. storočia a problém ich vyhlasovania za kultúrne pamiatky. Uvádza ho anketa Kateřiny Bečkovéj pod názvom *Musí dosáhnout stavba „plnoletosti“, aby se stala památkou?* Na vysvetlenie fenoménu skoršieho „dozrievania“ modernej architektúry sa pýta dvoch skupín odborníkov. Prvou sú teoretici, napríklad historici umenia, pamiatkari a neprojektujúci architekti, druhá skupina projektujúcich architektov dostala navyše otázku, či by ich potešilo alebo vydesilo, ak by sa ich stavba stala kultúrnou pamiatkou. Názory boli rôzne. Napríklad podľa Marie Benešovej oproti veku stavby dnes rastie dôležitosť estetických a architektonických hodnôt. Martin Horáček sa domnieva, že z každého obdobia by mala byť pre budúcnosť zachovaná vzorka architektúry, a to výnimočne dobrej i charakteristickej. Karel Kuča dodáva, že čím skôr sa pamiatka na určité obdobie vyberie, tým je možnosť výberu väčšia. Oproti tomu Mojmír Horyna odlišuje „pamiatku“ od „pamätníka“, preto pre vyhlásenie pamiatky považuje časový odstup za nutný. Projektujúcich architektov v odpovedi na druhú otázku prevažne zaujíma kompetentnosť osôb, ktoré vyslovujú hodnotiaci verdikt.

V bloku príspevkov *Obnovy památek – památky z 20. století* sa autori venujú jednotlivým stavbám, ich histórii a rekonštrukcii:

Kateřina Bečková, Palác Lucerna a jeho súčasné problémy

Rostislav Švácha, Tři dobré rehabilitace poválečné architektury

Eva Krčmářová, Obchodní a živnostenská komora v Opavě – palác Emma

Radmila Kreuzzigerová, Městské průmyslové a historické muzeum v Hradci Králové

Kristýna Kolajová, Památkově chráněné vily, jejich obnova a využití

Jiří Křížek, V půli cesty. Poznámky k obnově Hoffmannova domu v Brtnici

Radmila Kreuzzigerová, Markova vila v Holoubkově

Kristýna Kolajová, Bauerova vila v Libodřicích.

V bloku príspevkov *Materiálie, studie* sa Naďa Goryczková zaoberá výstavbou víkendovej architektúry v Ostravici v medzivojnovom období. Petr Chotěbor mapuje priebeh rekonštrukčných a reštaurátorských prác v katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha v rokoch 1994–2002. Pavel Jákl píše o objave „hvozďového valachu“ v Semíně u Přelouče, čo je zariadenie na sušenie sladu

Libodřice, Bauerova vila (foto archív arch. M. Sborwitz)

v pivovare v Semíně. Václav Paukert referuje o náleze stredovekých malieb v presbytériu kostola sv. Anny v Boršově pri Moravskej Třebovej, Květa Křížová o novej interiérovej inštalácii na zámku v Děčíně a Gabriela Němcová o podobe jednej generácie rožmberských hudobníkov.

Lucia Porubská

Človek – Sacrum – Prostredie

V dňoch 25.–27.8.2005 sa v nádhernom prostredí na Kláštorisku v Národnom parku Slovenský raj konal I. ročník konferencie Človek – Sacrum – Prostredie. Konferenciu s nosnou témou sacrum – posvätno vo vzťahu k človeku, resp. spoločnosti a priestoru, v ktorom existoval, organizovala nezisková organizácia Kláštorisko v spolupráci s občianskym združením Centrum pre európsku politiku pod vedením hlavných odborných garantov M. Slivku (Katedra archeológie FF UK, Bratislava) a M. Homzu (Katedra slovenských dejín FF UK, Bratislava). Sympóziu sa uskutočnilo v zrekonštruovanej mníšskej cele kláštora, čo zdôraznilo už i tak neopakovateľnú atmosféru. Na sympóziu sa zúčastnili nielen renomovaní odborníci, ale aj začínajúci vedeckí pracovníci z viacerých vedných odborov, a to predovšetkým z histórie, archívniectva, archeológie, dejín umenia, ale i zástupcovia z radov odborníkov prírodných vied a mnohí ďalší. Našu inštitúciu reprezentovali viacerí pracovníci z krajských pamiatkových úradov. Počas troch dní trvania konferencie odznelo 27 podnetných referátov.

Konferenciu otvorili M. Slivka spolu s M. Homzom v popoludňajších hodinách po príchode všetkých účastníkov a zároveň upresnili avizovaný program prednášok. Pôvodne bol program sympózia rozdelený do okruhov s tematicky úzko spätými príspevkami, avšak absencia niektorých prednášajúcich neumožnila tento zámer uskutočniť.

S prvým príspevkom v rámci úvodného bloku konferencie vystúpil J. Lukačka. Zaoberal sa vzťahom medzi cirkevnými inštitúciami a šľachtou. Nasledoval príspevok I. Plávku rozoberajúci problematiku prítomnosti amuletov v hrobch sociálne slabšej skupiny a príspevok M. Slivku s názvom *Titulus ecclesiae* ako prameň. P. Olexák uviedol referát týkajúci sa kultu relikvií a svätcov a I. Varšo vo svojej prednáške polemizoval s otázkou, či projekt medievalistického centra na Slovensku predstavuje perspektívu alebo skôr utópiu. Záverečným referátom úvodného dňa bol inšpiratívny referát P. Bistáka a R. Daňa z Krajského pamiatkového úradu v Nitre. Auditórium oboznámilo s prameňom Lužbetka (Veľké Zálužie, okres Nitra) ako prežívajúcim posvätným miestom, ktorým sa zaoberali z hľadiska etnografického a archeologického výskumu. Jednotlivé príspevky podnietili diskusiu, ktorá napriek prerušeniu večerou, pokračovala aj počas spoločenského večera.

Druhý deň konferencie otvoril D. Bevilaqua, riaditeľ Národného parku Slovenský raj prezentáciou. Predstavil v nej Národný park Slovenský raj, miesto konania konferencie, jeho krásy, ale zároveň aj problémy s ochranou. Prvý blok prednášok začal M. Homza s podrobným príspevkom o genéze spišskej šľachty. Značný ohlas a vzápätí aj horlivú diskusiu vyvolal príspevok M. Mareka, ktorý sa v ňom zaoberal vyplienením spišskej kapituly Kumánmi. K ďalším interesantným prednáškam patril aj príspevok V. Rábika. Podrobne oboznámil prítomných so spišským županom Balduinom a spoločenskými pomermi na Spiši. Prvý blok druhého dňa uzatvorila N. Rácová príspevkom aktuálnym z hľadiska na miesto konania konferencie, v ktorom

predstavila okolnosti vzniku kartuziánskeho kláštora na Lapis refugii v roku 1299.

Po kratšej obedňajšej prestávke pokračoval druhý blok prednášok. Za Krajský pamiatkový úrad Prešov, pracovisko Levoča vystúpil G. Lukáč s referátom o stavebnej obeti v Levoči. Sériu príspevkov humanitného charakteru osviežil príspevok P. Seleckej. Priblížila auditóriu antropologickú analýzu pochovaných v kláštore v Slovenskej Lupči. V ďalších príspevkoch sa prezentovali M. Čajka s referátom o stredovekej sakrálnej architektúre na Liptove, A. Kraková s výťahom zo svojej dizertačnej práce s názvom *Kultúro-historická krajinná štruktúra stredného Spiša* a V. Kucharská s prednáškou o živote Hedvivy Zápoľskej. Záverečné príspevky druhého dňa konferencie predniesli M. Malovecká, ktorá predstavila uhorské synody v stredoveku, J. Adam, ktorý poslucháčov oboznámil s farnosťou a farníkmi v Zborove vo včasnom novoveku, J. Nemeš, ktorý načrtnol peripetie našej najstaršej liturgickej knihy na príklade Nitrianskeho kódexu, a ako posledný M. Števík, ktorý priblížil názvoslovie patrocínii na Spiši v stredoveku. Definitívnou bodkou bola zaujímavá prezentácia A. Chovanovej, ktorá prostredníctvom posterov predstavila prítomným zámer obnovy cisterciátskeho kláštora v Spišskom Štiavniku.

Tretí, a zároveň záverečný deň konferencie pokračoval príspevkom T. Danielovičovej z Krajského pamiatkového úradu v Nitre. Detailne informovala poslucháčov o unikátnej stredovekej nástennej maľbe pochádzajúcej z kostola sv. Mikuláša zo Sazdíc. J. Gembický z Krajského pamiatkového úradu Košice spestril svoj zaujímavý príspevok s názvom *Hlas zvonu k pokoju duše* zvukovou nahrávkou zvonov z rôznych období. M. Hladík predniesol príspevok o stredovekom hrade Sitno. Ako posledný v prvom bloku odznel referát M. Hlaváčkovej s ústrednou témou o bratislavskom prepoštovi Schönbergovi a o dobe, v ktorej pôsobil.

Podnetné referáty boli prerušené prestávkou, po ktorej pokračoval druhý blok prednášok. V úvodnom príspevku druhého bloku J. Maron informoval o využití digitálnej fotogrametrie na historickej architektúre. Ďalej sa M. Viršínská venovala husitskej legende v dejinách evanjelickej cirkvi. Záverečný referát celej konferencie o dominikánskom rádovom školstve v 13.–14. storočí v kontexte stredoeurópskeho školstva predstavil G. Hunčaga, zástupca dominikánskeho rádu z Bratislavy.

Sympóziu prebehlo bez väčších komplikácií a aj napriek pomerne dlhým spoločenským večerom, záujem o prednášky nezaznamenal úpadok. Konferenciu slávnostne ukončil M. Slivka, ktorý sa poďakoval všetkým účastníkom za prednesené príspevky a zároveň ponúkol možnosť pobudnúť v Slovenskom raji aj nasledujúci deň.

Referáty jednotlivých účastníkov konferencie budú publikované v pripravovanom zborníku. Vzhľadom na to, že konferencia vyvolala veľký ohlas, organizátori uvažujú o vytvorení tradície, a to v podobe pravidelne sa konajúceho kolokvia, na čo sa už všetci spoločne tešíme.

Katarína Kravjarová

Maďarský Hont a my

Na základe dohôd o spolupráci v oblasti pamiatkovej ochrany uskutočnili 18.–22. júla 2005 pracovníci Krajského pamiatkového úradu (KPÚ) v Nitre pracovnú cestu do Maďarskej republiky, konkrétne do župy Pešť. Dôvodom návštevy spomenutého regiónu nebol len fakt, že práve župa Pešť hraničí s Nitrianskym

Pred jedinečným oltárom kostola v obci Gyöngyöspata

samosprávnym krajom. Hlavným cieľom cesty bolo nadviazanie spolupráce v oblasti výskumu na území pôvodnej župy Hont, získanie a overenie archívnych informácií týkajúcich sa obce Pastovce (okr. Levice) a maďarského mestečka Pásztó, a v neposlednej miere aj zoznámenie sa so spôsobom práce maďarských pamiatkarov a s jej výsledkami. Pracovnej cesty sa zúčastnili Ing. A. Valeková, riaditeľka KPÚ v Nitre, členovia pracovného tímu „Pastovce“ (Ing. arch. V. Kotruszová, Mgr. T. Danieličová a Mgr. R. Daňo, PhD.) a PhDr. A. Balega z Košíc. Zo strany maďarského pamiatkového úradu zabezpečil cestu, a zároveň zobral na svoje plecia úlohu sprievodcu, dr. G. Káldi z oddelenia zahraničných vzťahov *Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Budapest*. A treba povedať, že ním pripravený program bol zvládnutý na profesionálnej úrovni, hoci časovo a fyzicky náročný.

Ihneď po prechode slovensko-maďarskej hranice sme sa začali zoznamovať s maďarskou časťou Dolného Poiplia a naše kroky viedli do areálu bývalého cisterciátskeho kláštora v obci Márianosztra, pri Nagybörzsönyi sme mali možnosť vidieť nádherné zrekonštruovaný a prezentovaný areál románskeho kostola sv. Štefana a s Poiplím sme sa rozlúčili v bývalom dočasnom župnom centre Kemencze. Potom nasledovala cesta naprieč pohorím Börzsöny smerom na východ, na zručaninu hradu Nógrád. Druhý deň bol venovaný obci Hollókő, patriacej do zoznamu Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO, ktorá bola zároveň aj našou základňou, spolu so zručaninou rovnomenného stredovekého hradu a návšteve mesta Pásztó. Veľmi podnetná bola prezentácia zaniknutého kostola a zaniknutých hospodárskych častí cisterciátskeho kláštora, ktorá v sebe spájala výsledky rôznych typov

pamiatkového výskumu. Tretí deň cesty sa niesol v znamení návratu na stredné Poiplie. V obci Berencebaráti sme navštívili ranostredovekú opevnenú lokalitu z 10.–12. storočia a pôvodne gotický kostol. V príjemnom vidieckom prostredí sa rozprúdila diskusia o organizácii, spôsoboch a metódach „pamiatkarčiny“ v oboch krajinách. Naše ďalšie kroky viedli do mestečka Szécsény, kde sme priamo na mieste mohli sledovať práce na obnove miestneho kaštieľa, ktoré boli spojené s archeologickým výskumom pôvodného stredovekého hradu a mesta. Čerešničku na torte predstavovala návšteva svetoznámeho paleontologického náleziska Ipolytámóc s prezentáciou nálezov in situ. Štvrtý deň bol venovaný prevažne sakrálnym stredovekým objektom (Bélapátfalva, Feldebrő, Gyöngyöspata a Tarnaszentmária), na ktorých nám maďarskí kolegovia prezentovali rôzne metodické postupy použité pri obnove, rekonštrukcii a prezentácii pamiatok. V podvečerných hodinách sme sa opäť v Pásztó stretli s Msgr. dr. L. Vargom, pápežským kaplánom a opätom miestneho cisterciátskeho opátstva, ktorý je zároveň cirkevným historikom. V plodnej diskusii sme vyriešili problémy lokalizácie spomýňaných archívnych správ a položili základy budúcej odbornej spolupráce. Posledný deň sme ešte využili na návštevu Visegrádu, kde sme sa v sprievode riaditeľa múzea oboznámili s postupom obnovy areálu kráľovského paláca.

Účastníci pracovnej cesty s maďarskými kolegami pod múrmi stredovekej tvrdze v obci Kiszána

Celkovo môžeme pracovnú cestu považovať za mimoriadne úspešnú a podnetnú. Stala sa základom pre budúcu užšiu cezhraničnú spoluprácu v oblasti ochrany pamiatkového fondu oboch krajín, ako aj pri riešení vedecko-výskumných úloh dotýkajúcich sa územia na oboch stranách hranice. Zároveň sa účastníci cesty mali možnosť zoznámiť s iným typom organizácie pamiatkovej ochrany, porovnať ju s vlastnými skúsenosťami a do budúcnosti si tak priniesli podnety na zlepšenie vlastnej práce.

Robert Daňo

Medzinárodný kurz a odborný seminár Vápno a vápenné technológie pri obnove pamiatok

Nedôvera v tradičné materiály medzi projektantmi, remeselníkmi a vlastníkmi historických domov bola pre Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, pracovisko

Banská Štiavnica spolu so združením Spolok Banskej Štiavnice '91 impulzom pre organizovanie medzinárodných kurzov pre remeselníkov spojených s odbornými seminármi. Tohtoročný medzinárodný kurz Vápno a vápenné technológie pri obnove pamiatok (12.–14.9.2005 Banská Štiavnica) nadväzoval na workshop Materiály, techniky a technológie pri obnove pamiatok, ktorý sa konal v Banskej Štiavnici v máji 2002. Počas obidvoch podujatí ožilo mesto ruchom okolo praktického predvádzania remeselných opráv na konkrétnych pamiatkach.

Septembrový dvojtýždňový kurz Vápno a vápenné technológie pri obnove pamiatok bol zameraný na povrchové úpravy architektúry, hlavne konzervovanie a dopĺňanie fasádnych omietok. Praktický kurz sa konal na konkrétnej fasáde renesančno-barokového domu, nazývaného podľa adresy – Remeselníka 5. Dvadsať účastníkov kurzu z rôznych kútov Slovenska i zo zahraničia viedol renomovaný reštaurátor Hannes Weissenbach z rakúskeho Spolkového pamiatkového úradu, oddelenia pre reštaurovanie stavieb v Mauerbachu.

Po náležitom prieskume pôvodného materiálu na fasáde bola pod vedením hlavného lektora upevňovaná pôvodná nesúdržná omietka vápennou vodou. Remeselníci ožili, keď sa začala pripravovať malta. Chýbajúce časti omietok boli dopĺňané omietkou pripravenou na báze „horúceho vápna“ – zjednodušene povedané vápno sa hasilo priamo pri výrobe omietkovej malty. V tomto prípade bol v pomere cca 7:1 vrstvený piesok primeranej granulácie s kusovým vápnom a takáto niekoľkovrstvová „doboška“ bola zalievaná na povrchu vodou. Vápno vyhasené medzi vrstvami piesku bolo premiešané v miešačke s pridaním dostatočného množstva vody a aplikované v niekoľkých vrstvách na fasádu.

Remeselníci sa učili, ako urobiť omietkový podklad, povrchovú vrstvu, náročné kvádrovanie s drsnejším povrchom, či hladené lízeny ríms, okenných lemov a nakoniec aj ako používať prírodné pigmenty zamiešané do vápenného mlieka na povrchovú úpravu.

Po náročnom celodennom získavaní vedomostí a overovaní zručností, remeselníci nekončili. Presunuli sa pod hradby banskoštiavnického Starého zámku, kde začali so stavbou pece na pálenie vápna. Banskoštiavnickí pamiatkari do odborného podujatia vtiahli aj verejnosť. Premena vápenca na vápno pritiahla turistov i Štiavničianov. Septembrové večerné posedenia pod múrmi Starého zámku boli spojené s video projekciou o použití

vápna a vápenných technológií vo svete. Vďačnými divákmi boli aj účastníci trojdňového odborného seminára, ktorý bol súčasťou podujatia. Hlavným prednášateľom bol reštaurátor Hannes Weissenbach, ktorý tradičné technológie s vápnom ovláda nielen prakticky, ale i teoretickými vedomosťami.

Po znovupoužívaní vápna volalo aj množstvo odborníkov – pamiatkarov z Čiech, Slovinska, Poľska, Srbska. Účastníci seminára sa zhodli na tom, že vápno a vápenné technológie boli do začiatku 19. storočia najrozšírenejšie, dodnes plnia svoju funkciu a sú použiteľné. Konštatovali, že vápno je materiál, ktorý má veľmi špecifické vlastnosti a nie je nahraditeľné iným materiálom. Zhodli sa na tom, že v súčasnosti nie je dostatok remeselníkov a iných odborníkov, ktorí sa tomuto materiálu a technológii venujú, napriek tomu, že ide o najrozšírenejšie stavebné pojivo na historických objektoch. Na tomto všeobecnom základnom poznaní, ako aj s odvolaním sa na existujúce medzinárodné dokumenty organizácie ICOMOS, odporúčania ICCROM, ako vzdelávacej inštitúcie UNESCO a pod., účastníci kurzu a odborného seminára prijali na záver Odporúčania.

Odporúčania / Odkaz

Účastníci seminára odvolávajú sa na existujúce medzinárodné dokumenty k téme ako ICOMOS charty, odporúčania ICCROM / BDA (Bundesdenkmalamt) seminára a pod., konštatujú, že:

- pri ochrane a obnove kultúrneho dedičstva je potrebné uprednostniť používanie pôvodne použitých materiálov a takých pracovných postupov a tradičných remesiel, ktorými boli tieto materiály spracované. Tradičné materiály a remeslá sú súčasťou kultúrneho dedičstva
  - každý konkrétny objekt / situácia si vyžadujú osobitný prístup, kritické zvažovanie, analýzy, poznanie, pochopenie jeho celkového systému
  - vápno a vápenné technológie boli do začiatku 19. storočia najrozšírenejšie, dodnes plnia svoju funkciu a sú použiteľné. Sú to materiály, ktoré majú veľmi špecifické vlastnosti, ktoré nie sú nahraditeľné inými materiálmi
  - nie je dostatok remeselníkov a iných odborníkov, ktorí sa tomuto materiálu a technológii venujú, napriek tomu, že ide o najrozšírenejšie stavebné pojivo na historických objektoch
- a odporúčajú:

- zachovať a chrániť originály kompatibilnými prostriedkami
- zabezpečiť pravidelnú údržbu
- hlbšie sa venovať výskumu a poznávaniu týchto materiálov a technológií pre prax
- spracovať a vydať aktualizované relevantné metodické pokyny
- zaviesť systém certifikovaných remeselníkov a iných odborníkov. Systém štipendií
- zaviesť systém celoživotného vzdelávania pre remeselníkov najmä na národnej a regionálnej úrovni a uviesť túto problematiku do učebných osnov rôznych úrovní škôl

- konkrétne rozvíjať a rozširovať spoluprácu v zdelávacích a výskumných pracoviskách v Európe, posilniť tak ochranu kultúrneho dedičstva a podporiť mechanizmy získavania financií a združovania zdrojov.

Prijaté účastníkmi odborného seminára:

- Pamiatkový úrad Slovenskej republiky
- Spolkový pamiatkový úrad, Rakúsko
- Fakulta architektúry STU, Bratislava
- Spolok Banskej Štiavnice '91
- Národný pamiatkový ústav Českej republiky

Katarína Vošková

Dni Európskeho kultúrneho dedičstva 2005 na Slovensku

Tohtoročné Dni európskeho kultúrneho dedičstva na Slovensku, ktorých motto znelo: Dedičstvo iných je dedičstvom všetkých, boli otvorené v dňoch 8.–11. septembra v Prešove. Záštitu nad ich priebehom prevzalo Ministerstvo kultúry SR, Mesto Prešov, Pamiatkový úrad SR (PÚ SR) a ďalšie kultúrne a cirkevné ustanovizne.

Na celom podujatí intenzívne participoval PÚ SR a jeho predĺžená ruka – Krajský pamiatkový úrad (KPÚ) Prešov. Jedným z nosných podujatí hneď na úvod bol odborný seminár Oplatí sa hľadať, ktorý mal podtitul Čo všetko je ešte ukryté. Seminár pripravil a organizačne zabezpečil KPÚ Prešov. Seminár otvorila generálna riaditeľka PÚ SR PhDr. Katarína Kosová a primátor mesta Prešov, Ing. Milan Benč. V priebehu dvoch dní odznelo 25 odborných prednášok a prezentácií najnovších výsledkov architektonických, výtvarných, umeleckohistorických a architektonických výskumov a ďalšie témy súvisiace s obnovou pamiatkového fondu. Okrem výsostne pamiatkarskej tematiky boli predstavené aj historické tlače prešovskej proveniencie v knižniciach mesta Prešov, významné literárne osobnosti židovského pôvodu v Prešove v 19. storočí a oživením bola prednáška Ľudové tance na Slovensku, doplnená o názorné ukážky tancov z jednotlivých regiónov.

Slávnostné otvorenie Dní európskeho kultúrneho dedičstva na Slovensku (DEKD) sa uskutočnilo v historickej dvorane evanjelického kolégia v Prešove. Zároveň tu boli odovzdané výročné ceny časopisu Pamiatky a múzea za rok 2004. Na slávnostnom akte boli prítomní zástupcovia MK SR na čele so štátnou tajomníčkou Ágnes Biró, zástupcovia miestnej samosprávy, štátnych úradov, kultúrnych a cirkevných ustanovizní, ako aj odborná verejnosť.

Súčasťou DEKD bola aj vernisáž výstavy Oplatí sa vidieť zo zbierok Šarišskej galérie a vernisáž výstavy Historické tlače z fondov Štátnej vedeckej knižnice v Prešove.

Následne bola v priestoroch historického divadla v Prešove odhalená plaketa ceny Európskej únie EUROPA NOSTRA AWARD 2004, udelená za obnovu tohto jedinečného stánku divadelného umenia. Potom nasledovalo divadelné predstavenie Nedel'a pre bolesť ako stvorená, ktorým do programu tohtoročných DEKD prispeli divadelníci Divadla Jonáša Záborského v Prešove. Nasledovala recepcia.

Bohatý program Dní európskeho kultúrneho dedičstva doplnilo v sobotu 10. septembra otvorenie panelovej výstavy Dr. Štefan Butkovič – zakladateľ Technického múzea a priekopník technického múzejníctva na Slovensku. Výstava bola príspevkom Slovenského technického múzea do programu DEKD a zároveň odčinením istej podľžnosti voči tejto významnej osobnosti slovenského múzejníctva.

Ekumenická bohoslužba v evanjelickom kostole sv. Trojice v Prešove obohatila tieto sviatočné dni o rozmer duchovna a kultúru búrania bariér odlišností.

Sprievodnými podujatiami DEKD 2005 prispeli ďalšie kultúrne ustanovizne mesta. Šarišské osvetové stredisko pripravilo projekt Z babičkinej truhlice, ktorý prezentoval tradičné regionálne techniky spracovávania ľanu a konope a poetické matiné Dotyky múz. Hudbu pod hviezdou oblohou a výstavu Vesmír v priamom prenose pripravila prešovská hviezdáreň a planetárium. V Krajskom múzeu v Prešove bola k dispozícii výstava Historické hodiny, Na gazdovskom dvore, Tradičné ľudové remeslá šarišského regiónu a ojedinelá výstava Podzemie očami meračov minulosti, ktorá prezentovala kópie máp a plánov podzemí z minulých storočí.

V Štátnom archíve v Prešove bola pripravená výstava Prechádzka starým Prešovom očami listín, ktorá bola spojená s výkladom. K dispozícii bolo aj video Prešov v minulosti a dnes.

Krajský pamiatkový úrad Prešov zabezpečil prostredníctvom svojich odborných zamestnancov sprevádzanie po kultúrnych pamiatkach mesta, čo sa stretlo s veľkým záujmom verejnosti. Na dôvažok boli v rámci Dní otvorených dverí sprístupnené mnohé kultúrne pamiatky, bežne širokej verejnosti neprístupné. Napríklad Gréckokatolícky biskupský úrad umožnil nahliadnuť do útrobov biskupstva a zároveň dal verejnosti k dispozícii stálu expozíciu História v zniku Gréckokatolíckeho biskupstva. Rímskokatolícky kostol mal vo svojej ponuke okrem iného aj bezplatný výstup na vežu Dómu sv. Mikuláša.

Z uvedeného je vidieť, že tohtoročný program Dní európskeho kultúrneho dedičstva bol neobyčajne bohatý, pestrý a nápaditý. Škoda len, že v niektorých prípadoch vynaložené úsilie nebolo adekvátne počtu účastníkov, ktorí sa ho zúčastnili.

Darina Petranská

Krátke postrehy z 37. medzinárodnej stredovekárskej konferencie v Chrudimi

V dňoch 19. až 22. septembra 2005 sa v meste Chrudim v Českej republike uskutočnila 37. medzinárodná konferencia archeológov stredoveku. Tohtoročná nosná téma bola zameraná na ranostredoveké centrá, ich podobu

Regionálny múzeum v Chrudimi – miesto konania konferencie

a vývoj. Voľba témy bola vhodne zosúladená s miestom konania, pretože Chrudim práve slávi 950. výročie prvej písomnej zmienky o meste. Konferencia sa mohla pochváliť bohatou účasťou o čom svedčí 112 prihlásených účastníkov, z toho 29 pochádzalo z rôznych vedeckých inštitúcií zo Slovenska. Jednotlivé príspevky sa témou ranostredovekých centier zaoberali z najrôznejších pohľadov, s početnými presahmi do iných oblastí stredovekej archeológie. Tento široký záber zahŕňal problematiku ranostredovekých hradísk, cez pohrebný rítus až po vznik a vývoj prvých miest v období vrcholného stredoveku. Konferencia ďalej poukázala na nevyhnutnosť úzkej spolupráce bádateľov archeologickej i historickej vedeckej obce a to hlavne pre obdobie lokácie prvých miest, resp. pre bližšie poznanie ich najstaršieho vývoja. K ďalším pozitívam konferencie patrila dobrá úroveň grafickej prezentácie príspevkov kombinujúca fotografický materiál s kresbami, dokumentáciou, mapovými podkladmi, rôznymi pôdorysnými náčrtmi a podobne. Súčasťou konferencie bola exkurzia, ktorá sa uskutočnila 23. septembra, teda po skončení prednáškových cyklov. Jej cieľom bolo oboznámiť účastníkov s pôvodnou štruktúrou stredovekého osídlenia v regióne. Za týmto účelom sme

navštívili osem lokalít, z toho tri hradné areály (Lichnice, Rychmburk, Košumberk) a päť sakrálnych areálov (Běstvína, Jankovický, Mladotice, Veselý Kopec, Podlažice). Každá navštívená lokalita bola obohatená o výklad PhDr. Jána Frolíka, CSc. a v prípade hradnej architektúry doc. PhDr. Tomáša Durdíka, DrSc. Hrad Lichnice a Košumberk sú pamiatkovo obnovené, resp. zakonzervované zručnými. Hrad Rychmburk je dodnes stojaca architektúra slúžiaca v súčasnosti ako exkluzívny domov dôchodcov. Spomínaných päť sakrálnych objektov bolo zaujímavých viac z archeologického hľadiska ako architektonického. Išlo prevažne o barokové kostoly, ktoré boli situované na miestach zaniknutých či prestavaných románskych sakrálnych architektúr. Tieto polohy môžeme nazvať aj určitými krajinnými bodmi, ktoré mali zásadný význam pre stabilizáciu vrcholnostredovekého osídlenia. Výber uvedených lokalít na jednej strane vhodne doplnil tému konferencie, no na strane druhej treba podotknúť, že návšteva piatich kostolov s nie príliš zaujímavou barokovou architektúrou patrila skôr k slabším miestam exkurzie.

Hrad Rychmburk, v súčasnosti domov dôchodcov

37. ročník konferencie archeológov stredoveku v Chrudimi možno pokladať po organizačnej i odbornej stránke za vydarený. Dúfajme, že sa organizátorom nasledujúceho 38. ročníka konferencie, ktorý sa bude konať na jeseň 2006 v Bardejove, podarí túto úroveň udržať, ba i prekonať.

Peter Grznár

Miery a váhy v dejinách ľudskej spoločnosti

Sekcia archívnictva a pomocných vied historických Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV a Slovenský metrologický ústav usporiadali v dňoch 27.–28. septembra 2005 v Bratislave vedeckú konferenciu k problematike historickej metrologie Miery a váhy v dejinách ľudskej spoločnosti. Na konferencii sa zúčastnilo okolo deväťdesiat odborníkov, archivárov, historikov, numizmatikov, umenovedcov, pedagógov a metroológov.

Program rokovania bol chronologicky rozdeľný do štyroch blokov. Ako prvý vystúpil so svojím referátom Rímske dĺžkové miery a metodologické problémy ich používania Pavol Valachovič z Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Objasnil vznik dĺžkových mier v starom Ríme, ich používanie doložil na príkladoch z literatúry. Zaoberal sa aj otázkou ich presnosti pri lokalizácii starovekých sídlisk na území Slovenska. Na vzájomnú spojitost

historickej metrológie a numizmatiky poukázal vo svojom príspevku Ján Hunka z Archeologického ústavu SAV v Nitre. Pretože dodnes nie sú metrologicky úplne presne zistené základné jednotky sústavy mier a váh (v prípade numizmatiky hlavne váh) ako hrivny, funty atď., môže numizmatika výrazným spôsobom ovplyvniť bádanie o týchto váhových jednotkách. J. Hunka informoval aj o najnovších archeologických výskumoch na Slovensku, pri ktorých sa objavili napríklad viaceré závažia, váhy z obdobia vrcholného stredoveku, ktoré prispejú k poznaniu

rozsahu používania uhorských a zahraničných váhových systémov na našom území. Miery a váhy v stredovekom meste bol názov príspevku Juraja Roháča z Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Na základe výskumu archívneho fondu Magistrátu mesta Trnavy prezentoval širokú škálu mier a váh používaných v Trnave do zavedenia metrického systému. Venoval sa aj problematike mestskej váhy, ktorá vznikla už minimálne v 16. storočí.

Druhý blok prednášok otvoril Radoslav Ragač z archívu Ústavu pamäti národa v Bratislave prednáškou o používaní mier a váh vo Zvolene v 16. storočí. Podľa údajov zo zvolenských mestských kníh informoval o unifikačných snahách Zvolena. Mesto v rokoch 1510–1511 zakúpilo nové duté mestské miery, ktorými chcelo regulovať obchod s obilím a vínom. Neskôr (1520) obchod s obilím definitívne upravilo mestským štatútom. Na príspevok R. Ragača nadviazala Zuzana Nemcová z Filozofickej fakulty UK v Bratislave, ktorá analyzovala mestské štatúty ako nástroj regulácie mier a váh, venovala

sa aj činnosti výbercov váhových poplatkov. Miroslav Kamenický z Historického ústavu SAV svojím vystúpením a obrazovou prezentáciou predstavil prítomným rozmanité hutnícke miery a váhy z 18. storočia, ktoré sa vyskytovali v oblasti stredoslovenských banských miest. Miery v dejinách maliarstva bol názov príspevku Jany Ovšákovéj z Vysokiej školy výtvarných umení v Bratislave. Autorka informovala o zvláštnostiach najmä objemových mier z hľadiska technológie maľby a o ich používaní v minulosti i súčasnosti. Druhý blok referátov uzavrel príspevok o francúzskych vedcoch, akademikoch a politikoch z 18. storočia činných pri zrode metrickej sústavy mier a váh v podaní Jozefa Skákala a Dany Oravcovej zo Slovenského metrologického ústavu. Prvý deň konferencie uzatvorila veľmi zaujímavá exkurzia po jednotlivých metrologických centrách Slovenského metrologického ústavu.

Druhý rokovací deň otvoril prof. Jozef Novák spomienkami na svojho profesora a nestora historickej metrológie na Slovensku Alexandra Húščavu. K používaniu a sporom o banskobystrickú mestskú váhu v 16. storočí predniesol príspevok Igor Graus z banskobystrickej pobočky Štátneho archívu v Banskej Bystrici. Jana Skladaná z Jazykovedného ústavu SAV v Bratislave sa zamerala na komparatívno-opisné vyjadrenie mier a váh v slovenských receptoch zo 17.–18. storočia. Veľký ohlas vyvolal príspevok Martina Šugára zo Slovenskej národnej galérie v Bratislave, predmetom ktorého sa stala otázka, ako došlo k vzniku troch zlatých gúl ako atribútu sv. Mikuláša. Príspevok mal charakter interdisciplinárnej analýzy. Štvrtý blok príspevkov odštartovali pracovníci Štátneho ústredného banského archívu z Banskej Štiavnice Elena Kašiarová a Július Ladziarsky ukázkami meracích prístrojov, mierok a mier používaných v baníctve, hutníctve, ale aj v bežnom živote, zobrazených na archívnych dokumentoch. Miery a váhy mali svoje miesto aj v cechových organizáciách. O ich používaní najmä v obchodných cechoch v období 15.–18. storočia referoval Tomáš Tandlich zo Štátneho archívu v Bratislave. Doterajší vyučovací proces historickej metrológie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave zhmul vo svojom príspevku Pavol Tišliar. Radoslav Ragač v príspevku nazvanom Meracie prístroje ako heraldická figúra (úvod do problematiky) na konkrétnych príkladoch ukázal, že so zobrazením mier a váh sa môžeme stretnúť aj na sfragistickom a heraldickom materiáli z územia Slovenska od stredoveku až do súčasnosti. Konferenciu uzatvoril blok referátov pracovníkov Slovenského metrologického ústavu v Bratislave o súčasnej metrológii na Slovensku. Miroslava Benková, Pavol Doršic, Peter Nemeček a Roman Spurný predstavili slovom i obrazom štyri metrologické centrá Slovenského metrologického ústavu – centrum dĺžky, času a akustiky, centrum hmotnosti a tlaku, centrum prietoku a centrum termometrie, rádiometrie a fotometrie.

Júlia Ragačová

Spoločenská štruktúra a stratifikácia v minulosti miest a mestečiek na Slovensku

Slovenská historická spoločnosť pri SAV, Sekcia pre dejiny miest, v spolupráci so Štátnym archívom v Levoči, pobočkou Poprad a Historickým ústavom SAV pripravila v októbri 2005 v Poprade – Spišskej Sobote zaujímavú konferenciu Spoločenská štruktúra a stratifikácia v minulosti miest a mestečiek na Slovensku. Vystúpili na nej vedeckí pracovníci zo Slovenskej akadémie vied, z viacerých slovenských univerzít a archívov, ako aj hostia z Maďarskej akadémie vied a Masarykovej univerzity v Brne.

Úvodná prednáška patrila profesorovi Ferdinandovi Uličnému, ktorý zhrnul doterajšie poznatky o vývoji miest a mestečiek v stredoveku a novoveku na Slovensku. Poznamenal, že určujúcim znakom miest bol v 11.–12. storočí trh, podľa čoho vznikali aj miestne názvy (Sobota, Štvrtok, Streda, Pondelok). Pre vývoj miest bolo významné najmä 13. storočie, kedy si mešťania nechávajú u kráľa listinne potvrdzovať svoje práva a povinnosti, najmä právo vlastníť a slobodne nakladať so svojim hnutelným a nehnuteľným majetkom.

Vladimír Segeš zamerával svoju prednášku na vojenské a branné sily v stredovekom meste. Povinnosť vojensky brániť krajinu platila aj pre mestá. Existovala domobrana s presnou hierarchiou, ktorú tvorili len mešťania, ale aj duchovní a židia. Príslušníci jednotlivých cechov držali stráž na bránach a baštách (z toho názvy Kováčska bašta, Rybárska brána a pod.). Mesto malo k dispozícii aj stráž, mestských zamestnancov s relatívne dobrým platom. Podľa potreby si mestá najímali profesionálnych žoldnierov, dobre zaplatených a dobre vyzbrojených, ktorí tvorili najkvalitnejšiu časť vojska. Vojenskú obranu mesta, ale aj ochranu pred požiarom a udržovanie poriadku mal na starosti mestský kapitán (často samotný richtár). V niektorých mestách (Bratislava, Levoča) existovali strelecké spolky, v ktorých sa mešťania cvičili v strelbe. Slovenské mestá boli aj významnými zbrojárskymi centrami. Tu sa produkovala väčšina zbraní a streliva v Uhorsku.

Poprad – Spišská Sobota, r. k. kostol sv. Juraja

O zamestnaniach prešovských mešťanov v 15. storočí referoval Ján Endrödi, ktorý pri bádani využíval daňové registre. Zistil, že veľa mešťanov sa venovalo spracovávaniu kovov (zbrojáři, nožíari, kováči,

výrobcovia brnení). Bratislavských puškárov v 15.–16. storočí predstavila Zuzana Nemcová. Pracovali pre mesto, od ktorého dostávali zákazky aj výplatu. Venovali sa výrobe diel a pušiek (ľahšie píšľaly aj hákovnice). V Bratislave sa spomína puškársky majster Henrich už v roku 1414, v roku 1437 ich bolo už sedem. Boli členmi Bratstva Božieho tela a svoje výrobky dodávali aj kráľovskému vojsku. O spoločenskej štruktúre 7-8 miest a 23-25 mestečiek Nitrianskej župy v neskorom stredoveku prednášal Ján Lukáčka. Dotkol sa aj témy životného minima koncom stredoveku, ktoré predstavoval 1 zlatý (300 denárov) na mesiac. Na deň bolo potrebných asi 10 denárov. Napríklad chlieb stál vždy 1 denár, ale menila sa jeho váha.

Účastníci konferencie (foto Mária Grófová)

Ďalší blok prednášok patrila zahraničným hosťom. Prof. Marie Marečková z Brna veľmi fundovane objasnila spoločenskú stratifikáciu východoslovenského mešťanstva v každodennosti raného novoveku. Mešťania investovali hlavne do nehnuteľností. Hlavnými črtami ich mentality bola pracovitosť, zodpovednosť, umiernenosť, pestovali tradície, vážili si morálne hodnoty, veľmi dôležité boli väzby na najužšiu rodinu. Ženy mohli samostatne využívať čas, už sa nepodieľali na práci vo výrobe. Nosili šaty podľa európskej módy, kupovali drahé šperky, látky i potraviny. Mnohé rodiny si vybudovali aj bohaté knižnice.

Zsoldos Attila z Maďarskej akadémie vied priblížil poslucháčom tých obyvateľov miest, ktorí boli v 13. storočí v službách panovníckeho rodu, čo sa podarilo len niekoľkým jednotlivcom. Patrili medzi nich šopronský mešťan Filip a jeho syn magister Štefan, benátsky kupec Perchyn usadený v Záhrebe, ostrihomský mešťan a komorský špán Archinus a budínsky mešťan Juraj. Csukovits Enikő, tiež z Maďarskej akadémie vied, sa zamýšľala nad tým, ako súčasníci v neskorom stredoveku vnímali mestskú sieť, teda ktoré lokality považovali za mestá. Ako prameň využila kroniky, dobové mapy a portálne súpisy. Medzi mestá, ktoré uvádza väčšina prameňov, patrili Bratislava, Trnava, Košice, Nitra, Kežmarok, Komárno, Trenčín, Zvolen. Ďalšia maďarská bádatelka Majorossy Judit poskytla poslucháčom nové údaje o bratislavskej mestskej chudobe v stredoveku.

Miloslava Bodnárová porovnávala spoločenskú štruktúru miest a mestečiek na východnom Slovensku v 16. storočí. Ústrednou témou prednášky Igora Grausa bola funkcia hradného kapitána a postavenie puškárskych majstrov v službách Banskej Bystrice do konca 16. storočia. Hlavnými povinnosťami hradného kapitána, ktorý prisahal, že za mesto položí aj život, boli ochrana a údržba hradu a fortiifikácií, dozor nad strážami, kontrola ľudí vstupujúcich do areálu, najmä „veselých ľudí a šibalov“, starosť o zbrane, zvony, archív a ostatný inventár. Spoločnosť zemepanských miest v 16.–17. storočí hodnotila Tünde Lengyelová. Osobitne sa venovala postaveniu žien, ktorých výskum však sťažuje nedostatok prameňov. Blanka Széghyová podrobne rozobrala organizáciu mestského súdництва a bezpečnosti v ranonovovekých mestách Uhorska. S honorármi levočskej honorácie v 16.–17. storočí zoznámil poslucháčov František Žifčák.

S príspevkami o spišských mestách a ich obyvateľoch sa predstavili miestne archivárky Božena Malovcová a Zuzana Kollárová. Problémy sociálnej stratifikácie 8 zemepanských mestečiek na Dolnej Nitre osvetlil Peter Keresteš. O osudoch mestečiek na Holíčskom panstve koncom 17. storočia informovala prof. Mária Kohútová. Biografický a heraldický pohľad na 33 prešporských richtárov v 17. storočí poskytol poslucháčom Frederik Federmayer. Prof. Peter Kónya a Ján Adam sa zaoberali spoločnosťou mestečiek v Zemplínskej stolici a na Makovickom panstve v 17.–18. storočí. O postojoch mešťanov Dolného Kubína k židovskej komunite v rokoch 1774–1880 hovorila Soňa Maťugová. Referát Márie Grófovej bol príspevkom k poznaniu sociálnych a spoločenských pomerov mestčka Veličná v 16.–19. storočí. Peter Tesák porovnával rozdiely vo vývoji Pukanca a Levíc v 19. storočí. Osviežujúco pôsobila prednáška Vojtecha Dangla zameraná na pôsobenie armády v meste pred prvou svetovou vojnou. Na ojedinelosť vývoja školstva na Detve v 20. storočí

poukázala Martina Kočí. Záverečná prednáška patrila prof. Jozefovi Novákovi, ktorý poukázal na to, že k poznaniu dejín miest a mestečiek významne prispieva aj symbolika, ktorú je však nutné študovať na originálnych pečatidlách, nie na erboch. Pečatidlá sa používali často aj 200 rokov pred prvou zachovanou listinou, či privilegiom. Odrážajú zamestnanie obyvateľstva aj jeho zmenu. Ukazuje sa, že naše bádanie stále nedoceniло význam sfragistiky.

Poprad – Spišská Sobota

Konferenciu zhodnotil predseda sekcie Vladimír Segeš, ktorý vyzdvihol bohatú účasť a fundovanosť prednesených príspevkov. Na konferencii odznelo veľa nových informácií, ktoré prispeli k poznaniu minulosti našich miest a mestečiek, ich spoločenskej štruktúry, mestských orgánov a ustanovizní, ako aj každodenného života a zvykov jednotlivých vrstiev mestskej spoločnosti.

Martina Orosová

Kostol sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch

Pamiatkový úrad SR sa v rámci svojich vedeckovýskumných aktivít venuje aj výskumu slovenskej časti najbližšieho zázemia hradiska Valy v Mikulčiciach na Morave, jedného z najdôležitejších centier Veľkomoravskej ríše. Po prekvapujúcom objave jediného zachovaného kostola z obdobia mojmirovskej dynastie – kostola sv. Margity Antiochijskej stojaceho v katastri obce Kopčany, okres Skalica, v roku 2004 Pamiatkový úrad SR pripravuje vyhlásenie Pamiatkovej zóny Kopčany, ktorá bude legislatívnou platformou pre vybudovanie archeologického parku Mikulčice - Kopčany v spolupráci s príslušnými pamiatkovými inštitúciami Českej republiky. O zásadnom význame kostola sv. Margity Antiochijskej

svedčí záujem Českej republiky o spoločnú nomináciu kostola s bezprostredným okolím a hradiska Mikulčice na

zápis do zoznamu UNESCO. Na kostole sv. Margity v Kopčanoch prebieha od roku 2000 pamiatková obnova

vďaka podpore Ministerstva kultúry SR, ktoré si je vedomé nadnárodného významu kostola sv. Margity v Kopčanoch, preto venuje tejto pamiatke mimoriadnu pozornosť. Pamiatkový úrad SR v spolupráci s obcou Kopčany a so spoločnosťou BIG BOARD Slovensko preto na záver výskumnej sezóny 2005 pripravil prezentáciu doterajších výsledkov výskumu kostola sv. Margity v Kopčanoch, súčasného stavu jeho pamiatkovej obnovy a pamiatkovej obnovy ďalšej unikátnej kultúrnej pamiatky na území obce

Kopčany – Žrebčín a. Podujatie sa uskutočnilo dňa 7. 10. 2005 za účasti ministra kultúry SR Ing. Františka Tótha, zástupcov samosprávy a cirkevných inštitúcií na čele s otcom arcibiskupom Jánom Sokolom, predstaviteľov pamiatkových a vedeckovýskumných inštitúcií zo Slovenskej a Českej republiky a širokej verejnosti.

Peter Baxa

Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach 2005

V dňoch 26.–27.10.2005 sa konala v Trnave vedecká konferencia Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach 2005, venovaná 370. výročiu založenia Trnavskej univerzity.

Ako v jej úvode povedal za všetkých usporiadateľov Ing. arch. I. Gojdič, vedúci Katedry dejín umenia a kultúry na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity, touto konferenciou chceli vyzvať všetky zainteresované inštitúcie v oblasti kultúry, menovite univerzity, SAV, galérie, múzeá, pamiatkarov na spoločné a pravidelné stretávania, kde by sa riešili súčasné problémy umenia, kultúry, ale boli by aj pôdou pre vymieňanie si poznatkov a skúseností.

Táto myšlienka sa usporiadateľom skutočne podarila, keďže príspevky, ktoré odzneli, boli venované rôznym oblastiam umenia a kultúry a príbuzným disciplín – maliarstvu, sochárstvu, reštaurovaniu, architektúre, vzdelávaniu, historickému a architektonickému výskumu, poézii, próze, kartografii, divadlu a tiež modernému umeniu.

Napriek množstvu príspevkov, ktoré odzneli na konferencii až do večerných hodín, sa i na druhý deň zišiel úctyhodný počet účastníkov. Druhý deň bol už voľnejší, keďže bola naplánovaná exkurzia, aby účastníci mohli i priamo v teréne konfrontovať informácie z príspevkov so skutočnosťou. Prvou zastávkou bol kostol Nanebovzatia Panny Márie (klariský) v Trnave, ktorý verejnosti ešte nie je sprístupnený, čo bolo iste veľkým lákadlom. Tu si prítomní vypočuli príspevok o reštaurátorskom výskume interiéru kostola. Po tomto príspevku už nasledovala návšteva kostola sv. Michala archanjela v Lančári, románskeho kostola v Dehticiach zasväteného

Všetkým svätým a v Smoleniciach si účastníci mohli pozrieť zámok.

Dehtice, kostol Všetkých svätých

Ako usporiadatelia konferencie prisľúbili, príspevky, ktoré odzneli, budú vydané i v písomnej podobe v zborníku.

Zuzana Rábiková

Regionálne dejiny Trnavského kraja

Dňa 23.11.2005 zorganizovala katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Cyrila a Metoda v Trnave pracovnú konferenciu Regionálne dejiny Trnavského kraja. Perspektívy a tendencie v historickom výskume a vysokoškolskom štúdiu. Konferencia sa konala v priestoroch Katolíckej jednoty v Trnave a bola výstupnou udalosťou v rámci grantového projektu Regionálne dejiny Trnavského kraja. Hlavným cieľom konferencie bolo zmapovať stav a perspektívy výskumu regionálnych dejín, sumarizovať doterajší stav výskumu v najrozličnejších

oblastiach bádania regionálnych dejín – v histórii, etnografii, múzejníctve, pamiatkovej starostlivosti, dejinách umenia, či naznačiť smer ďalšieho výskumu a poukázať na aktuálnosť realizácie spoločných odborných projektov k tejto problematike. Zároveň tu boli prostredníctvom zástupcov vysokoškolských a vedeckých inštitúcií pracujúcich v danej oblasti predstavené inštitucionálne základy vedeckého výskumu.

Silvia Haladová

Súvislosti slovenského umenia – konferencia pri príležitosti 75. narodenín doc. PhDr. Karola Kahouna, CSc.

Konferenciu, ktorá sa konala 24. novembra 2005 v kinosále Slovenskej národnej galérie v Bratislave, zorganizovala Katedra dejín výtvarného umenia Filozofickej fakulty UK spolu so Slovenskou národnou galériou a Umelecko-historickou spoločnosťou Slovenska.

Program konferencie bol rozdelený do štyroch blokov. Prvý dopoludňajší blok bol venovaný gotickej architektúre. Vystúpili v ňom Ingrid Ciulisová s príspevkom Karol Kahoun: Neskorogotická architektúra na Slovensku a staviteľia východného okruhu, Bibiana Pomfýová – Chorus psallentium – k interiérovému členeniu kláštorných kostolov, Andrej Fiala – K predsadeným horným poschodiam v gotickej architektúre, Mária Novotná s Figmentum imaginale – niekoľko poznámok ku gotickej tabuľovej maľbe Spiša a blok uzavrel Štefan Oriško príspevkom Tmava – Bratislava – Viedeň – stavebná plastika farského kostola sv. Mikuláša v Tmave.

V druhom dopoludňajšom bloku, zameranom z väčšej časti na maliarske diela vystúpili: Magdaléna Brázdilová – Poniky – Čerín – Zolná – problém výsledkov reštaurovania nástenných malieb, Eva Šefčáková – Fortunatus – skutočné a fiktívne putovanie štočkov, Mária Smoláková – Monogramista MS – predlohy pre nástennú maľbu v Banskej Štiavnici, Jozef Medvecký – Barokové inšpirácie – adaptácia a interpretácia predlôh v maliarskej tvorbe Antona Schmidta a Mária Pötzl-Malíková – Typologická závislosť a individuálny prejav v tvorbe barokového umelca (na príklade Smútiacej Panny Márie v scéne Ukrižovania).

Dva popoludňajšie bloky tvorili príspevky na rôzne témy: Eva Križanová – Arcibiskupská a Grassalkovičova záhrada v Bratislave, Zuzana Benčeková-TaHy – K problematike reštaurovania Kalvárie v Banskej Štiavnici, Zdeněk Vácha – Neznámy pohľad na Prešporok z roku 1820, Marta Herucová – Niekoľko aspektov náhrobku pápeža Silvestra II., Dana Bořutová – Kostoly Istvána Medgyaszaya, Adriana Récka – Thermia Palace a Grandhotel Royal v Piešťanoch, Mária Orišková – Naše staršie sestry: kustódky a kurátorky na Slovensku v prvej polovici 20. storočia, Danica Šoltésová – Kompromisy so životom – problém historického interiéru a Národná kultúrna komisia. Príspevok Kataríny Bajcurovej z časových dôvodov nebol prednesený a program konferencie uzavrel Bohumír Bachratý – Kunsthistorické pohyby a zastavenia s Karolom Kahounom. Na záver dodal niekoľko slov jubilant. Z konferencie sa pripravuje zborník.

Lucia Porubská

Moderné vedecké a technologické metódy zvyšujúce ochranu a zabezpečenie nehnuteľného kultúrneho dedičstva v prípade prírodných katastrof

Pod týmto názvom sa 22. 11.–2.12.2005 uskutočnil medzinárodný postgraduálny kurz organizovaný Katedrou UNESCO v Moskve. Cieľom tréningového programu vedeného Igorom Makoveckým bolo sprostredkovanie informácií o zabezpečení ochrany kultúrnych pamiatok (s dôrazom na pamiatky Svetového dedičstva) v prípade živelných pohrôm.

Katedra UNESCO v Moskve doteraz organizovala dva semináre s podobnou tematikou a jej cieľom je v programe pokračovať v päťročnom časovom horizonte. Prednášajúci lektori boli z vedeckých a pedagogických inštitúcií, ako aj zo štátnej správy v oblasti ochrany pamiatok. Dva dni prebiehali prednášky v projekčnej firme KREAL. Táto spoločnosť sa zaoberá predprojektovou prípravou obnov kultúrnych pamiatok, predovšetkým podrobným geodetickým zameraním, geofyzikálnym výskumom podlažia, statickým výskumom stavu základových a nadzemných konštrukcií, výskumom

obsahu rádioaktívnych látok a biologického poškodenia historických budov. Firma poskytuje aj monitoring stavu konštrukcií – pravidelné geometrické premeriavanie odchýlok a stavu podlažia. Medzi najväčšie zákazky v poslednom období patril komplex chrámu Vasilija Blaženého a Národné divadlo. Firma podrobne predstavila používanú meraciu techniku aj s ukázkami práce a metodiku výskumných prác. Medzi progresívne technológie dokumentácie patrí 3D skenovanie, monitorovanie pohybov konštrukcie a pod.

Jeden deň sa uskutočnili prednášky na Ministerstve pre živelné katastrofy. Na tomto ministerstve existuje centrum pre výskum a monitoring zemetrasení. S funkciou a prácou centra sme boli podrobne oboznámení, ako aj so satelitným snímkovaním severnej pologule. Dvojhodinová frekvencia snímkovania povrchu umožňuje takmer okamžite podľa špeciálnych znakov ako oblačnosť, rozšírenie koryta riek a podobne identifikovať a dokonca

predpovedať živelné katastrofy. Satelitné prepojenie francúzskej a americkej družice slúži na komplexnejšie pokrytie všetkých pozorovaných oblastí.

Prednášky pokračovali na Katedre UNESCO v Novodevoockom kláštore. Témy prednášok boli nasledovné: legislatívna ochrana a jej problémy na území

Ruskej federácie, jednotlivé typy živelných katastrof (povodne, tajfúny, zemetrasenia, požiare), ochrana budov v prípade týchto živelných pohrôm. Súčasťou programu bola aj exkurzia po areáli miesta konania – Novodevoockom kláštore a v Chráme Vasilija Blaženého (dokumentovaného firmou KREAL), kde sme boli oboznámení so stavom obnovovacích prác a históriou objektov. Novodevoockij kláštor je veľmi hodnotný urbanistický súbor kláštorných budov a chrámov opevnených vysokou hradbou s baštami pri meandri rieky Moskvy. Kláštor bol postavený na počesť získania Smolenskej ikony, od ktorej získal názov aj centrálny Smolenskij sobor. Kláštor používala predovšetkým cárska rodina a posledný odpočinok tu našlo veľa rodinných príslušníkov cárskej dynastie. Pre zaujímavosť, do tohto kláštora zavrel cár Peter I. svoju sestru a neskôr aj manželku. Pre verejnosť sú otvorené expozície sakrálnych textílií, ale aj etnografická zbierka histórie sibírskych

národov. Chrám Vasilija Blaženého na Červenom námestí je zase charakteristickou ikonou Ruska vďaka svojmu extravagantnému rozprávkovému vzhľadu. Pôvodne však bol postavený Ivanom Hrozným na oslavu dobytia mesta Kazane ako hodnotná renesančná tehlová architektúra za hradbami, v tesnej blízkosti Kremľa. Až neskôršie barokové prístavby a predovšetkým romantická rekonštrukcia dali chrámu dnešnú podobu. Podrobný monitoring a predprojektové práce (geologické vrty a sondy), skúmanie základových pomerov sú v prípade tohto chrámu opodstatnené. Moskva má totiž zložitú a geologicky nestále podložie, často narušované výstavbou (metro) a zmenou hydrogeologických pomerov.

Tréningového programu sa zúčastnili pracovníci ministerstiev, pamiatkových inštitúcií, zástupcovia ICOMOS-u z nasledovných krajín: Arménsko, Gruzínsko, Azerbajdžan, Bulharsko, Macedónsko, Tatarstan, Bielorusko, Ukrajina. Tréningy majú prebiehať každoročne a ich cieľom je vytvorenie tímu pracovníkov v každej krajine, ktorý bude spolupracovať s príslušnými ministerstvami, orgánmi štátnej správy, samosprávy a odbornými organizáciami na zabezpečovaní ochrany nehnuteľných kultúrnych pamiatok v prípade živelných pohrôm. Každý rok bude preto otvorená účasť pre ďalšieho záujemcu zo Slovenska, ktorý by v tejto oblasti chcel pracovať. Názory účastníkov na organizovanie tréningového kurzu smerom do budúcnosti boli nasledovné: pripraviť príklady modelového správania

pred, počas a po jednotlivých živelných pohrômách, rozšíriť prednášky o ochranu drevených konštrukcií (aj v prípade požiarov), technológií a použitých materiálov, plánovanie v spolupráci s dotknutými inštitúciami.

Pavol Ižvolt

Využitie priestorových technológií pre zachovanie kultúrneho a prírodného dedičstva

Medzinárodná konferencia Využitie priestorových technológií pre zachovanie kultúrneho a prírodného dedičstva a rovnomený kurz sa konali v dňoch 25.11. až 2.12.2005 v Campeche v Mexiku.

Kurz bol organizovaný v rámci partnerstva UNESCO a medzinárodných odborných organizácií,

špecializujúcich sa na priestorové technológie a ich využitie pre obnovu a ochranu prírodného a kultúrneho dedičstva: EPOCH (European Network of Excellence in Processing Open Cultural Heritage), Taliansko, ETH (Institute of Geodesy and Photogrammetry Zürich),

Švajčiarsko a ESA (European Space Agency), ktorá má 17 členských štátov, sekretariát v Paríži.

EPOCH je sieť približne 80-tich európskych a svetových kultúrnych inštitúcií, ktorej hlavným cieľom je zvyšovanie kvality a efektívnosti využitia informačných a komunikačných technológií pre kultúrne dedičstvo. Je koordinovaná Univerzitou v Brightone (UK) v partnerstve s ENAME -- Center for Public Archeology (BE), Univerzitou v Leuvene (BE) a PIN scl – vzdelávacie a vedecké služby Florentskej univerzity (IT).

Cieľom kurzu bolo informovať účastníkov o priestorových technológiách (objasnenie základnej terminológie) a ich využití pri ochrane kultúrneho a prírodného dedičstva a vytvorenie partnerstva medzi zainteresovanými inštitúciami. Účastníci kurzu boli odborníci z oblasti ochrany svetového dedičstva zo všetkých kontinentov a site manažéri z Afriky, Ázie, Pacifiku, Latinskej Ameriky a Karibiku.

Obr. 1 a 2, údolie Bamiyan

Nadväzujúca konferencia bola taktiež venovaná využitiu priestorových technológií pre obnovu prírodného a kultúrneho dedičstva v rôznych krajinách sveta.

Bola organizovaná spoločne pre kultúrne i prírodné svetové dedičstvo, ale kontext bol širší – pre celý pamiatkový fond. Priestorové technológie boli prevažne zamerané na využitie satelitných záberov. Prednášajúci boli odborníci z celého sveta (napr. Jean-Charles Bigot, ESA, Ronald Birk, NASA, Barbara Ryan, GEOSS, všetci – USA, Armin Grun, Švajčiarsko, Jean Polevin, CONAE, Kanada, Changlin Wang, Čína, a mnohí iní). Odznelo tu množstvo zaujímavých príspevkov. Napríklad Maurizio Fea z Talianska prezentoval využitie priestorových technológií vo vizualizácii archeologickej krajiny, Mario Hernandez z Francúzska hovoril o spoločných problémoch pri využití týchto technológií v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva, ale zaujímavá bola i časť venovaná dokumentovaniu, modelovaniu a vizualizácii kultúrneho dedičstva (Armin Grun, Mohamed Rukieh, Sýria).

Obzvlášť ma zaujalo dokumentovanie a modelovanie Údolia Bamiyan so zničenými Budhami, ktoré prezentoval Fabio Remondino zo Švajčiarskeho federálneho inštitútu technológií – ETH, Zürich v spolupráci s KU Leuven, Belgicko. Už veľa rokov je fotogrametria využívaná na mapovanie, zameranie a dokumentovanie pamiatok. Digitálne techniky pre zameranie, vytváranie a vizualizáciu majú otvorené možnosti pre 3D modelovanie, ktoré bolo prezentované na

lokalite Bamiyanského Budhu v Afganistane ako dobrý príklad pre použitie fotogrametrických modelovacích techník v kombinácii veľkopriestorového krajinného modelovania s vysoko presným detailným modelovaním jednotlivých objektov (sôch). Ako je známe, afganský

Obr. 3, Edzna

Taliban zničil sochy Budhu v Bamiyane v marci 2001. Explózia poškodila i okolitý skalný masív a fyzická rekonštrukcia sôch nebola možná (viď foto č. 1 a 2). Preto sa pristúpilo k nasledovnému procesu digitálneho modelovania:

1. kalibrácia a orientácia fotografických záberov (vytvorenie fotodokumentácie kalibrovaným fotoaparátom),
2. manuálne alebo automatické porovnanie (lícovanie - vytvorenie porovnávacích algoritmov a ich aplikovanie na všetky fotografie) pre 3D priestorové generovanie.

Využitie boli rôzne vizualizačné techniky, kombinácia fotografií (terénne aj satelitné snímky) a video záberov na vytvorenie detailného terénneho modelu (plocha cca 49x38 km), ako aj 3D model skalného masívu (cca 1 km šírky) a sochy Veľkého Budhu (vysoká 53 m). 3D model Veľkého Budhu bol rekonštruovaný s presnosťou na 1–2 cm, kým digitálny model terénu

Obr. 4, Uxmá

s presnosťou cca 1,5 pixela (cca 3,5 m). Generované digitálne modely sú využité pre dokumentovanie a vizualizáciu zničenej pamiatky, pre virtuálne

zaznamenaní lokality kultúrneho dedičstva, pre animáciu, ako aj pre turistický informačný systém.

Taktiež bolo prezentované využitie týchto technológií pri archeologickom výskume (Changlin Wang, Čína, Gunter Schreier, Nemecko).

Pri organizovaní konferencie okrem vyššie spomenutých inštitúcií spolupracoval aj INAH (Národný inštitút antropológie a histórie v Mexiku), ktorý pre účastníkov zorganizoval exkurziu do Edzny a Uxmalu, predkolumbovských mayských miest neskoroklasického obdobia (r. 600 – 900) - obr. 3. a 4.

Podujatia sa zúčastnili odborníci z 35 štátov sveta. Zhodli sa na vytvorení siete medzi inštitúciami z oblasti ochrany prírodného a kultúrneho dedičstva, zameranej ako na využitie priestorových technológií a výmenu skúseností, tak aj na podporu týchto technológií. Účastníci apelovali na podporu tejto iniciatívy zo strany UNESCO a Centra svetového dedičstva v Paríži (ktoré má v pláne zrušiť oddelenie, venované priestorovým technológiám), ako i podporu rozvoja týchto technológií prostredníctvom Fondu svetového dedičstva.

Lubica Pinčíková

Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja

Pod záštitou mesta Trnava sa 8. 12. 2005 v priestoroch trnavskej radnice uskutočnil už 12. ročník odborného pamiatkového seminára.

V prvom bloku prednášok dominoval kostol sv. Mikuláša v Trnave. Po roku opäť referovali o nových zisteniach po

Okenná vitráž, Dóm sv. Mikuláša

1. etape pamiatkového výskumu J. Žuffová a D. Zacharová. Zamerali sa na prezentáciu jednotlivých stavebných etáp prebiehajúcich v stredoveku.

Prekvapujúce je, že doteraz nebol uskutočnený komplexný

architektonický a umelecko-historický výskum tejto významnej sakrálnej pamiatky a čerpalo sa z poznatkov z 19. storočia. Na ich referát nadviazal Š. Oriško s umelecko-historickou analýzou článkov viazaných na

klenby. Analógie nachádzal v Rakúsku (Viedeň, Klosterneuburg), resp. sprostredkované v bratislavskom Dóme sv. Martina. K. Klačanská prezentovala motívy, ktoré sa objavujú na okenných vitrážach zo začiatku 20. storočia resp. niekoľko moderných.

Výsledky niekoľkoročného archívneho výskumu predstavili A. Dunajská a R. Macura v prednáške o majiteľoch a obyvateľoch domu na Štefánikovej ul. č. 7 v Trnave od roku 1538 po súčasnosť. Budova je dnes sídlom Štátneho archívu v Bratislave, pobočka Trnava. O zariadení sereďského kaštieľa za Karola Eszterháziho informoval R. Ragač. Ako podklad mu slúžil súpis prevažne rokokového mobiliáru obytných i hospodárskych miestností kaštieľa z roku 1850 uložený v Štátnom archíve v Bratislave. Mobiliár, až na výnimky, sa dodnes nezachoval.

Na menej známe opevnenie v obci Prietrž v okrese Senica upozornili archeológovia P. Grznár, K. Kravjarová a L. Ridegová. Opevnenie kosoštvorcového tvaru so štyrmi nárožnými baštami a šesťdesiatimi štyrmi strieľňami bolo vybudované buď ako refúgium, útočisko pre obyvateľov a ich majetok alebo účelovo ako protiturecká pevnosť. Ako posledná odznela prednáška K. Vajdíkovej a J. Stehlíkovej o predbežných výsledkoch archeologického výskumu mestského opevnenia v Skalici, ktorý prebiehal pri výstavbe nákupného centra BILLA v roku 2004.

Henrieta Žažová

Odborno-metodická komisia Pamiatkového úradu SR Bratislava

Architektonicko-historické, urbanisticko-historické, umelecko-historické, archívne a archeologické výskumy nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok prerokované komisiou v roku 2005.

1. **Bratislava**, budova bývalej zemskej banky, Gorkého 7-Laurinská 10, čiastkový výskum suterénu a parteru I. poschodia, (architektonicko-historický výskum) Ing. arch. A. Németh a kol.
2. **Bratislava**, meštiansky dom, Kapitulská 1 (architektonicko-historický výskum) Mgr. E. Sabadošová

3. **Košice**, meštiansky dom, Šrobárova 2 (architektonicko-historický výskum) PhDr. Z. Zvarová
4. **Bratislava**, meštiansky dom, Rudnayovo nám. 3, (architektonicko-historický výskum) Mgr. E. Sabadošová
5. **Kremnica**, meštiansky dom, Dolná 74/16, (architektonicko-historický výskum) Mgr. E. Fillová
6. **Trnava**, meštiansky dom, Kapitulská 28, (architektonicko-historický výskum) Ing. arch. I. Gojdič, Mgr. S. Paulusová, L. Roštárová

7. **Horné Otrokovce**, kaštieľ, (architektonicko-historický výskum) Ing. arch. A. Németh, Mgr. M. Havlík

kaštieľ Horné Otrokovce

8. **Seňa**, reformovaný kostol, (architektonicko-historický výskum) Dr. Ing. arch. J. Krcho, PhD.
 9. **Bojnice**, mestské opevnenie, (architektonicko-historický výskum) Ing. arch. M. Bóna
 10. **Diviaky**, kaštieľ, (architektonicko-historický a archívny výskum) Ing. arch. M. Marček, Mgr. K. Zvedelová
 11. **Bratislava**, meštiansky dom, Hviezdoslavovo nám. 15, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Ing. arch. A. Németh, Mgr. P. Horanský
 12. **Bratislava**, meštiansky dom, Ventúrska 3, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Ing. arch. A. Németh, Mgr. P. Horanský
 13. **Trnava**, meštiansky dom, Hviezdoslavova 6, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Ing. arch. J. Žuffová, CSc.
 14. **Modra**, vinohradnícky dom, Štúrova 59, (architektonicko-historický výskum) Ing. arch. I. Gojdič, R. Danák a Mgr. Muráriková
 15. **Modra**, meštiansky dom, Štúrova 60, (architektonicko-historický výskum) Ing. arch. I. Gojdič, R. Danák, Mgr. Muráriková
 16. **Trnava**, meštiansky dom, Kapitulska 21, (architektonicko-historický výskum), Mgr. M. Šimkovic
 17. **Slovenská Ľupča**, hrad, neogotika a Gizelin dom, (architektonicko-historický výskum) Ing. arch. I. Gojdič
 18. **Levice**, meštiansky dom, Nám. Hrdinov 12, (architektonicko-historický výskum) Mgr. M. Šimkovic
 19. **Považská Bystrica**, rímskokatolícky kostol Navštívenia Panny Márie, (architektonicko-historický výskum, I. etapa) Mgr. S. Paulusová
 20. **Banská Bystrica**, meštiansky dom, Horná 23, (architektonicko-historický výskum) Mgr. M. Šimkovic
 21. **Pezinok**, Kupeckého rodný dom, Kupeckého 39, (architektonicko-historický výskum) Ing. arch. E. Sabadošová

22. **Trenčín**, meštiansky dom, Mierové nám. 16, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Mgr. Ľ. Kurthy a Mgr. B. Glocková
 23. **Bratislava**, Pisztóryho palác, Štefánikova 25, (architektonicko-historický výskum a archívny výskum) Ing. arch. A. Németh, PhDr. V. Obuchová, CSc. a kol.

Neyderov plán mesta Bratislavy z r. 1820

24. **Modra**, meštiansky dom, Štúrova 84 (architektonicko-historický výskum) Ing. arch. I. Gojdič, K. Ilavská, M. Kružliak
 25. **Bratislava**, meštiansky dom, Podjavorinskej 9, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Ing. arch. A. Németh, Mgr. M. Havlík
 26. **Košice**, meštiansky dom, byt č. 2, Alžbetina 31, (čiastkový architektonicko-historický výskum) Ing. arch. I. Gojdič, akad. arch. J. Duchoň
 27. **Košice**, meštiansky dom, Hlavná 32, (čiastkový architektonicko-historický výskum krovu) Ing. arch. I. Gojdič, akad. arch. J. Duchoň
 28. **Štrbské Pleso**, č. 41, budova bývalej materskej školy, (architektonicko-historický výskum) Ing. arch. I. Gojdič
 29. **Svätý Jur**, vinohradnícky dom, Bratislavská 17, (architektonicko-historický a archívny výskum) PhDr. Z. Zvarová, Mgr. P. Horanský, PhDr. J. Turcsányi
 30. **Košice**, meštiansky dom, Hlavná 41 a Mlynská 2, (architektonicko-historický výskum) PhDr. Z. Zvarová, PhDr. N. Urbanová
 31. **Vojtká**, kaštieľ, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum fasád) Mgr. Ľ. Kurthy, Mgr. B. Glocková
 32. **Bratislava**, škola so záhradou, Zochova 3, (architektonicko-historický umelecko-historický a archívny výskum) Ing. arch. A. Németh, Mgr. M. Havlík, PhDr. V. Obuchová, CSc.

33. **Košice**, meštiansky dom, Dominikánske nám. 3, (architektonicko-historický výskum podkrovia a krovu) PhDr. N. Urbanová
34. **Bratislava**, Apponyiho palác, Radničná 1, (architektonicko-historický, umelecko-historický a archívny výskum) PhDr. I. Štassel, Mgr. P. Horanský, akad. soch. M. Černák, PhDr. V. Obuchová, CSc.
35. **Spišská Nová Ves**, meštiansky dom, Zimná 61, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum uličnej fasády) Ing. arch. M. Janovská, PhDr. M. Novotná
36. **Stupava**, rímska vojenská stanica, (archeologický výskum) SNM Bratislava, PhDr. V. Turčan
37. **Pečovská Nová Ves**, kaštieľ Mariáskyovcov, (architektonicko-historický a archívny výskum) PhDr. N. Urbanová a kol.
38. **Bratislava**, Hviezdoslavovo nám. 12, Wernerov dom, byt č. 1 (architektonicko-historický a archívny výskum) PhDr. I. Štassel, PhDr. V. Obuchová, CSc.
39. **Trebišov**, pavlínsky kláštor, severné krídlo, (architektonicko-historický, umelecko-historický výskum) Mgr. L. Kurthy, Mgr. B. Glocková
40. **Liptovský Ján**, č. 169, kaštieľ „Kasíno“, (architektonicko-historický výskum) Mgr. P. Horanský, Ing. M. Matejka, PhDr. P. Vítek
41. **Košice**, rímskokatolícky kostol Panny Márie, dominikánsky, interiér, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Ing. arch. I. Gojdič, Mgr. S. Paulusová, Mgr. K. Zvedelová
42. **Prievidza**, piaristický kostol Najsv. Trojice a Nanebovzatia P. Márie, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum fasád) Mgr. E. Sabadošová, Mgr. M. Havlík
43. **Bardejov**, meštiansky dom, Štocklova 17, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Mgr. L. Kurthy, Mgr. B. Glocková
44. **Senec**, synagóga, (umelecko-historický výskum) Mgr. E. Sabadošová
45. **Bratislava**, meštiansky dom, Hviezdoslavovo nám. 15, Panská 31, II. etapa, (architektonicko-historický výskum sev. krídla a 2., 3. nadzemného podlažia, III. etapa, výskum fasád sev. krídla) Mgr. P. Horanský, Ing. arch. A. Németh
46. **Bratislava**, bývalá tabaková továreň, budova skladu, Radlinského 49, Mýtna ul., (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Ing. arch. I. Gojdič, Mgr. S. Paulusová, Mgr. K. Zvedelová
47. **Bratislava**, Apponyiho palác, Radničná 1, uličná fasáda, (architektonicko-historický výskum) PhDr. I. Štassel a kol.
48. **Marianka**, pútnický areál, Mariánske kaplnky, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) PhDr. I. Štassel, spolupráca akad. mal. Hromada a páter Marek Vadma
49. **Banská Bystrica**, mestský hrad, vstupná brána s vežou a barbakan, Nám. Š. Mozyesa, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Mgr. L. Fillová
50. **Žalobín**, rímskokatolícky kostol sv. Františka z Assisi, (architektonicko-historický a archívny výskum) PhDr. N. Urbanová
51. **Žilina**, meštiansky dom, Hodžova 6, (architektonicko-historický výskum) Ing. arch. M. Marček, Mgr. K. Zvedelová
52. **Trenčín**, meštiansky dom, ul. Marka Aurélia 6, (architektonicko-historický výskum) Mgr. V. Horáková
53. **Bojnice**, hrad s areálom, vstupné krídlo a prejazd, (čiastkový architektonicko-historický výskum) Ing. arch. M. Bóna
54. **Bratislava**, meštiansky dom, Rudnayovo nám. 2, (architektonicko-historický a archívny výskum) Ing. arch. A. Németh, Mgr. M. Havlík, PhDr. V. Obuchová, CSc.

Bratislava, Rudnayovo nám., vonkajšia nika

55. **Bratislava**, Stará radnica, Hlavné nám. 1, historické fasády komplexu budov, (architektonicko-historický, umelecko-historický a archívny výskum) Mgr. E. Sabadošová, PhDr. I. Štassel, PhDr. V. Obuchová, CSc., Mgr. P. Horanský, akad. mal. V. Mýtnik, akad. soch. M. Černák
56. **Veľká Trňa**, reformovaný kostol, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Dr. Ing. arch. J. Krcho, PhD.
57. **Bratislava**, kaplnka sv. Kataríny, Michalská ul., (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Mgr. M. Havlík, Mgr. E. Sabadošová
58. **Banská Bystrica**, meštiansky dom, dvorové krídlo, Moyzesovo nám. 5, (architektonicko-historický výskum) Mgr. M. Šimkovic
59. **Dubnica nad Váhom**, letohrádok Babylon v parku J. B. Magina, (architektonicko-historický výskum) Mgr. M. Šimkovic
60. **Košice**, meštiansky dom, Hlavná 51, (architektonicko-historický výskum, krov a podkrovia) PhDr. N. Urbanová
61. **Streda nad Bodrogom**, rímskokatolícky kostol, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Mgr. L. Kurthy, Mgr. B. Glocková
62. **Čičarovce**, reformovaný kostol, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Mgr. L. Kurthy, Mgr. B. Glocková

63. **Trnava**, meštiansky dom, Hlavná 17, (umelecko-historický a architektonicko-historický výskum) PhDr. Z. Zvarová, Mgr. P. Horanský, Ing. M. Matejka
64. **Trenčín**, meštiansky dom, Farská 10, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum dvorových fasád) Mgr. L. Kurthy, Mgr. B. Glocková
65. **Klin nad Bodrogom**, zrúcaniny kostola Zjavenia Pána, (architektonicko-historický a umelecko-historický výskum) Mgr. L. Kurthy, Mgr. B. Glocková, Mgr. M. Šimkovic
66. **Košice**, meštiansky dom, Hlavná 60, (architektonicko-historický výskum krovu) PhDr. N. Urbanová

Interné materiály

Návrhy na vyhlásenie ochranného pásma nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok a pamiatkových rezervácií

1. **Trnava**, kaštieľ s areálom Cukrová ul. a Golgota, spracovateľ: PÚ SR Bratislava, Mgr. T. Kowalski
2. **Heľpa**, ľudové domy: Hlavná ul. č. 26/23 a 18/15, Čaneckého ul. č. 623, ľudový dom súp. č. 390, ľudový dom s hospodárskou časťou súp. č. 391, ľudový dom s hospodárskou časťou súp. č. 399, spracovateľ: PÚ SR Bratislava, Mgr. T. Kowalski
3. **Prešov**, pamiatková rezervácia, spracovateľ: Ing. arch. L. Kubeková, Ing. A. Semanová, Mgr. Uličný
4. **Leštiny**, artikulárny kostol, spracovateľ: Ing. arch. L. Pinčíková, spolupráca: Ing. M. Dudáš
5. **Beluša**, rímskokatolícky kostol sv. Alžbety Uhorskej a kaplnka sv. Anny, spracovateľ: PÚ SR Bratislava, Mgr. T. Kowalski
6. **Spišské Podhradie**, Spišský hrad a pamiatky jeho okolia, spracovateľ: Ing. arch. Kornélia Szabóová, spolupráca: Ing. arch. Šabíková, Ing. Semanová, Ing. arch. Kling, Ing. Jacková, Ing. Odler, Ing. arch. P. Ižvolt, Mgr. L. Ridegová, Ing. arch. Vyšňovská
7. **Devínska Nová Ves**, rímskokatolícky kostol Ducha Svätého a ľudové domy, spracovateľ: Ing. arch. M. Vargová, Mgr. M. Kalinová
8. **Košice**, cintorín sv. Rozálie, spracovateľ: Mgr. Ing. arch. V. Kapišinská

Košice, cintorín sv. Rozálie, hrobka rod. Mildner

9. **Banská Bystrica**, pamiatková rezervácia, spracovateľ: Ing. arch. Farkaš, CSc., Ing. arch. Hojčková
10. **Matúškovo**, kostol a ľudové domy, spracovateľ: Ing. M. Vargová, Mgr. M. Kalinová

Iné materiály

1. Vyhodnotenie ukončených akcií obnovy nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok za rok 2003, posúdila Ing. arch. S. Gojdičová
2. Vyhodnotenie stanovísk OMK PÚ SR v kontexte s rozhodnutiami Krajských pamiatkových úradov, vydaných k spracovaným pamiatkovým výskumom za roky 2003 - 2005, vypracovala Mgr. M. Brázdilová

Návrhy na reštaurovanie a Dokumentácie vykonaných reštaurátorských prác schválené Reštaurátorskou komisiou PÚ SR

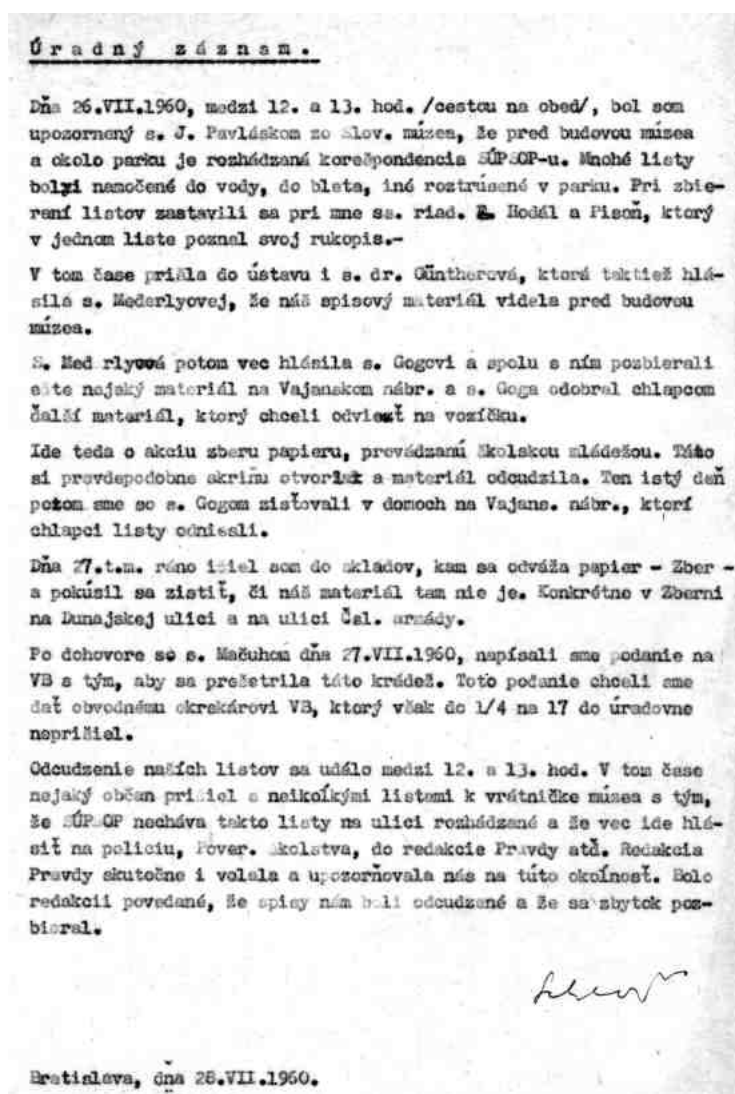
1. **Hlohovec**, empírové divadlo, Návrh na reštaurovanie, investor: Mestský úrad Hlohovec, štátny pamiatkový dohľad: KPÚ Trnava, Mgr. Petrovič, reštaurátori: Mgr. art. R. Mercell, Mgr. art. F. Šmigrovský
2. **Kráľová pri Senci**, secesný most s novobarokovou kamennou balustrádou, Návrh na reštaurovanie, investor: Obecny úrad Kráľová pri Senci z príspevku MK SR „Obnovme si svoj dom“, štátny pamiatkový dohľad: KPÚ Bratislava, PhDr. Jurkovič, reštaurátor: akad. soch. L. Chamutti st., Mgr. art. L. Chamutti, ml.
3. **Pukanec**, bočný oltár Krista Salvátora z rímskokatolíckeho kostola sv. Mikuláša, Návrh na reštaurovanie, investor: RKFÚ Pukanec z príspevku MK SR „Obnovme si svoj dom“, štátny pamiatkový dohľad: KPÚ Nitra, Mgr. T. Danieličová, reštaurátori: akad. mal. M. Brimichová, akad. soch. L. Chmelová, akad. mal. M. Longauerová
4. **Bratislava**, bočný oltár Piety, rímskokatolícky kostol františkánov (Zvestovania P. Márii), Návrh na reštaurovanie a Dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác, investor: Rehoľa menších bratov františkánov z príspevku MK SR „Obnovme si svoj dom“, štátny pamiatkový dohľad: KPÚ Bratislava, Mgr. Ferusová, reštaurátor: akad. soch. J. Gazdík
5. **Modra**, meštiansky dom Štúrova 13, nástenné maľby a štuky dvoch miestností, Návrh na reštaurovanie, investor: pani V. Žáková, štátny pamiatkový dohľad: KPÚ Bratislava, PhDr. Jurkovič, reštaurátori: akad. mal. L. Pavlovský, akad. mal. S. Šturdík
6. **Banská Bystrica**, Skuteckého 7, fasáda domu, Návrh na reštaurovanie, štátny pamiatkový dohľad: KPÚ Banská Bystrica, PhDr. M. Sura, reštaurátor: akad. soch. J. Filo
7. **Štútnik**, kamenné Mariánske súsošie, Dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác, investor: Obecny úrad z príspevku MK SR „Obnovme si svoj dom“, štátny pamiatkový dohľad: KPÚ Rožňava, Mgr. E. Kušnierová, reštaurátori: VILLARD, akad. soch. V. Višváder, prof. akad. soch. J. Porubovič, Ing. Machata
8. **Trenčín**, bočné kaplnky r. k. kostol sv. Františka Xaverského, plastická štuková výzdoba a nástenné maľby, Dokumentácia vykonaných reštaurátorských

- prác, investor: Rehoľa piaristov Trenčín, štátny pamiatkový dohľad: KPÚ Trenčín, Mgr. B. Matáková, reštaurátori: akad. soch. J. Krajčo a kol.
9. **Hybe**, r. k. kostol Všetkých svätých, hlavný oltár, Návrh na reštaurovanie, investor: RKFÚ Hybe, štátny pamiatkový dohľad: KPÚ Ružomberok, reštaurátori: akad. mal. M. Flaugnatti, akad. mal. V. Mýtnik
  10. **Skalité**, r. k. kostol sv. Jána Krstiteľa, vitrážové okná, Návrh na reštaurovanie, investor: RKFÚ Skalité, štátny pamiatkový dohľad: KPÚ Žilina, Mgr. Michaličová, reštaurátori: akad. mal. M. Flaugnatti, akad. mal. V. Mýtnik
  11. **Bratislava – Rača**, r. k. kostol sv. Filipa a Jakuba, bočný oltár sv. Jána Nepomuckého, Dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác, bočný oltár Panny Márie, Návrh na reštaurovanie, investor: RKFÚ Bratislava-Rača, štátny pamiatkový dohľad: KPÚ Bratislava, Mgr. Ferusová, reštaurátor: Mgr. art. F. Šmigrovský
  12. **Tužna**, r. k. kostol sv. Jakuba st., interiérová výmalba, Dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác, investor: RKFÚ Tužna, štátny pamiatkový dohľad, KPÚ Trenčín, Mgr. B. Matáková, reštaurátor: akad. mal. J. Dorica a kol.

Podklady pre komplexný rozbor činnosti Odborno-metodickej komisie PÚ SR Bratislava za rok 2005

V roku 2005 sa Odborno-metodická komisia zišla na 11 rokovaníach, na ktorých posúdila 68 pamiatkových výskumov, z nich 5 výskumov neschválila a zaslala spracovateľom na dopracovanie. Komisia ďalej prerokovala 10 interných materiálov, návrhov na vyhlásenie ochranného pásma národných nehnuteľných pamiatok a pamiatkových rezervácií, ďalej posúdila spracované vyhodnotenie ukončených akcií obnovy nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok za rok 2003 a vyjadrila sa k vyhodnoteniu stanovísk Odborno-metodickej komisie v kontexte s rozhodnutiami KPÚ PÚ SR, vydaných k spracovaným pamiatkovým výskumom za roky 2003–2004. Bolo vydaných 5 posudkov k udeleniu osvedčení o osobitnej spôsobilosti na výkon pamiatkového výskumu.

Magdaléna Brázdilová

Mgr. Mária Ušaková (1946 – 2006)

Čas je neúprosný, nemožno ho zastaviť. Niekedy vie byť milosrdný, ale vie byť aj krutý a prináša chvíle, ktoré by sme radšej prežiť ani nechceli. A takými chvíľami sú straty našich najbližších, priateľov, známych, spolupracovníkov. Ťažko sa mi píšu tieto riadky, keď so smútkom musím prijať skutočnosť, že naša bývalá dlhoročná

pracovníčka a kolegyňa Majka Ušaková nás navždy opustila.

Napriek tomu, že v ostatných rokoch už v ústave nepracovala, neustále sme sa s ňou stretávali prostredníctvom jej práce, ktorú pre záchranu ľudovej architektúry vykonala. Liptovská Teplička, Ždiar, Ostuňa, či Sebechleby – Stará Hora, ktoré v jej živote pamiatkarky boli tak srdcu blízke, boli vlastne akoby jej ďalšie deti.

Mária Ušaková, rod. Páleniková sa narodila 7. 5. 1946 v Bratislave. Od roku 1969 do roku 1971 pracovala na katedre etnografie Filozofickej fakulty UK v Bratislave, neskôr, do roku 1975 v Národopisnom ústave SAV. V týchto rokoch študovala popri zamestnaní etnografiu a folkloristiku na Katedre národopisu FiF UK v Bratislave. Od roku 1977 začala pracovať vo vtedajšom Slovenskom

ústave pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave a „pamiatkarčine“ zostala verná až do odchodu do dôchodku. V rokoch 1996–1998 bola vedúcou regionálneho strediska v Poprade. Naša Majka pracovala od začiatku svojho pôsobenia na pamiatkovom ústave ako odborná pracovníčka v oddelení ľudovej architektúry, technických pamiatok a histórie. Bola pri zrode prvých návrhov na vyhlásenie pamiatkových rezervácií ľudovej architektúry, historických súborov a solitérov za kultúrne pamiatky. Bola pri spracovávaní zásad a komplexných programov záchranu a obnovy pamiatkových rezervácií a mnohých ďalších odborných a metodických materiálov na záchranu a obnovu ľudovej architektúry. Rada pracovala aj v teréne, absolvovala množstvo terénnych výskumov, fotografovala a zhromažďovala informácie a doklady o posledných existujúcich stavbách ľudového staviteľstva na Slovensku, publikovala populárno-náučné články. Jednou z jej posledných záslužných prác bolo v roku 1997, v rámci jej pôsobenia v Spišskej Sobote, zorganizovanie medzinárodnej konferencie „Architektúra na vidieku a súčasnosť“ pri príležitosti 20. výročia vyhlásenia prvých pamiatkových rezervácií ľudovej architektúry na Slovensku.

Mária Ušaková podstatnú časť svojho života zasvätila starostlivosti o záchranu ľudovej architektúry, ktorá sa pre ňu stala nielen povolaním, ale aj koníčkom.

Vo veku nedožitých 60 rokov odišla do nenávratna. Navždy ostane v srdciach všetkých, ktorí ju poznali.

Zostalo po nej mnoho vykonaného, mnoho nedopovedaného ...

Budeš nám chýbať, Majka!

Zuzana Liptayová